

**T.C.
Yeditepe Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı**

**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMEN
ADAYLARININ BİLGİSAYAR ÖZ-YETERLİK ALGILARI İLE
SİBER ZORBALIK DUYARLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

**Melih DİKMEN
(Yüksek Lisans Tezi)**

İstanbul - 2015

**T.C.
Yeditepe Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı**

**BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMEN
ADAYLARININ BİLGİSAYAR ÖZ-YETERLİK ALGILARI İLE
SİBER ZORBALIK DUYARLILIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

**Melih DİKMEN
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Danışman
Prof. Dr. Adil ÇAĞLAR**

İstanbul - 2015

T.C.
YEDİTEPE UNIVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen
Adaylarının Bilgisayar Öz-yeterlilik Algıları ile
Siber zorbalık Duzorlulukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ad-Soyad:

Melih DİKMEN

ONAY:

Danışman:

Prof. Dr. Adil Coşkun

Üye:

Prof. Dr. Suat Anar

Üye:

Dr. Mustafa Farsakçılı

Onay Tarihi: 14.09.2015

ÖZGEÇMİŞ

- 2001 - 2004** Elazığ Merkez Endüstri Meslek Lisesi Bilgisayar Yazılımı Bölümü
- 2008 - 2011** Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği
- 2012** İstanbul Ticaret Üniversitesi UZEM Uzman

İLETİŞİM BİLGİLERİ

- Görev Yaptığı Kurum** İstanbul Ticaret Üniversitesi
- E-Posta** melihdikmen@gmail.com

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkma süreci boyunca destek, yönlendirme, yol gösterme ve hoşgörü adına hiçbir şeyi esirgemeyen, kıymetli tez danışmanım; Sayın Prof. Dr. Adil ÇAĞLAR'a sonsuz saygı ve teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her bölümünde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bana karşı hep bir hocadan çok bir ağabey gibi davranarak öğrenme sürecimi destekleyen, takdir edici yaklaşımı ile motivasyon sağlayan, ayrıca gelecek planlarıma büyük bir güven ve destekle dahil olan kıymetli hocam; Sayın Doç. Dr. Cihad DEMİRLİ'ye sonsuz saygı ve teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her anında yanımda hissettiğim, varlığıyla gurur duyduğum maddi manevi desteklerini esirgemeyen abim Süleyman DİKMEN'e varlığından dolayı teşekkür ederim.

Bu süreçte yanımda olan ve yol arkadaşım, kardeşim, Nagehan UZUN'a, bilimsel çalışmalarda yol gösteren ve çalışmama büyük katkı sağlayan Emrah AYDEMİR'e, Mesut ÖZEN, Kübra DEDEOĞLU'na, Ayşe ARSLAN'a ve bana destek olan tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Melih DİKMEN

ÖZET

Son yıllarda teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler, insan hayatını birçok yönde etkilemiştir. Günümüzde neredeyse hiç hızına yetişemediğimiz teknoloji getirdiği kolaylıkların yanı sıra, insanlığın doğasında var olan şiddet, geçimsizlik ve zorbalık gibi kavramların isimlerini değiştirerek yeni kavramlar oluşturmuştur. Birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kullanması siber zorbalık kavramını ortaya çıkarmıştır. Eğitim hayatımızın neredeyse başlarında teknoloji aletlerinin kullanımına yönelik aldığımız eğitimler, bu kavramla başa çıkmada ne derece etkili olduğu tartışılmaktadır. Teknolojiyi kullanabilmek sadece bu konu hakkında yeterli bilgilere sahip olmak değildir. Ayrıca bu bilgileri uygulamakta olan bireyin öz-yeterlik algısı son derece önemlidir. Öz-yeterlik algısı “bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısı” olarak tanımlanmaktadır.

Siber zorbalık durumlarının hızla yaygınlaşması, insanların hayatlarını olumsuz yönde etkileyerek toplumsal bir sorun olmuştur. Siber zorbalıkla başa çıkmada en önemli unsurlardan biri de bireyin bu kavram üzerindeki duyarlılığıdır. Siber zorbalık duyarlılığı, “internet, cep telefonu gibi siber araçların kullanımını esnasında zorbaca davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma, tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları” olarak tanımlanmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, siber zorbalık durumlarının önlenmesinde toplumda en önemli görevi üstlenen BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini BÖTE öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ilindeki 6 farklı Üniversitede öğrenim gören 352 BÖTE öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Tanrıku, Kınay ve Arıcak (2011) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği ile Aşkar ve Umay (2001) tarafından geliştirilen Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde iki grup arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey Post Hoc

testi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon, etki ise regresyon ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur. Bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arttıkça siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyi artmaktadır.

Anahtar kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Zorbalık Duyarlılığı, Bilgisayar Öz-Yeterliği, BÖTE Öğretmen Adayları, Zorbalık, Öz-yeterlik

ABSTRACT

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN COMPUTER SELF-EFFICACY PERCEPTION AND SENSITIVITY TOWARDS CYBER-BULLYING OF PROSPECTIVE TEACHERS CANDIDATES IN COMPUTER EDUCATION AND INSTRUCTIONAL TECHNOLOGY

Rapid developments in technology in recent years has affected people's lives in many ways. Today, almost no speed as well as the convenience brought by technology that we miss the violence inherent in humanity has created new concepts, such as changing the names of the concept of discord and violence. The use of the individual or group information and communication technologies to harm other individuals revealed the concept of cyber-bullying. Training we trained for the use of technology tools in our lives almost head on, to what extent are discussed to be effective in coping with this concept. To use technology not only to have enough information about it. In addition, self-efficacy of the individual to apply this information is extremely important. Self-efficacy is "the individual's own judgment on whether the capacity to successfully organize the activities required to show a certain performance" is defined.

The rapid spread of cyber-bullying situation has become a social problem affecting people's lives in a negative way. One of the most important factor in coping with cyber bullying is the awareness on the concept of the individual. Cyber bullying awareness, "the internet, mobile phone, such as cyber tools to use to stay away from behaviors that may lead to exposure to bullying behavior during, be aware of the threat this kind and to take measures, attention to high retention behavior for noticing stimuli could pose a threat" is defined.

The purpose of this study is to examine the relationship between cyber-bullying that play the most important role in society for the prevention of state ICT teachers of computer self-efficacy with cyberbullying sensitivities. The research population, Computer and Instructional Technology Education in our country constitutes studying teachers in the department. The study sample, Istanbul studying at university in the province of 6 202 (57.4%) were female, and 150 (42.6%) consisted of a total of 352 male teachers. The personal information questionnaire developed by the researcher for the collection of data in the research, Tanrıku, Kınay and Arıcak (2011) developed by

Cyber Bullying Awareness scale and Aşkar and Umay (2001) Computer self-efficacy perception developed by the scale is used. Two groups, the difference between the t-test to evaluate the data, in case of more than two groups of comparison between groups of parameters Unidirectional (One way) ANOVA test and identify the group that caused the differences in the Tukey post hoc test was used. The relationship between the dependent and independent variables, Pearson correlation, the effect was tested by regression analysis. The findings were evaluated at 5% level of significance at 95% confidence interval.

As a result of the study, a statistically significant relationship between self-efficacy in terms of cyber-bullying awareness has been found on the computer. Computer self-efficacy perception of increased awareness of cyber bullying is increasing.

Keywords: Cyber Bullying, Cyberbullying Susceptibility, Computer Self-Efficacy, CEIT Teachers, Bullying, Self-efficacy

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖZGEÇMİŞ	ii
İLETİŞİM BİLGİLERİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMA VE SEMBOLLER	xvi

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	3
1.2.1. Alt Amaçlar	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlılar.....	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Araştırmada Kullanılan Tanımlar	6

BÖLÜM II: LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Zorbalık Kavramı.....	7
2.2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı	8
2.3. Siber Zorbalık	11
2.3.1. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....	12
2.3.2. Siber Zorbalığın Nedenleri	15
2.3.3. Siber Zorbalık ve Cinsiyet.....	16
2.3.4. Siber Zorbalık ve Yaş	17
2.3.5. Sosyo-Ekonomik Durum ve Siber Zorbalık	18
2.3.6. Siber Zorbalık Türleri.....	18
2.3.7. Siber Zorbalık Araçları	20

2.3.8. Siber Zorbalığın Yaygınlığı.....	21
2.3.9. Siber Zorbalığın Etkileri.....	25
2.3.10. Siber Zorbalıkla Mücadele Etme Yöntemleri.....	26
2.4. Öz-yeterlik ve Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı.....	29

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	29
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	29
3.3. Veri Toplama Aracı.....	29
3.4. Kişisel Bilgi Formu.....	30
3.5. Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği (SDÖ).....	30
3.6. Bilgisayar Öz-yeterlik Algı Ölçeği (BÖÖ).....	30
3.7. Verilerin Toplanması.....	31
3.8. Verilerin Analizi.....	31

BÖLÜM IV: BULGULAR

4.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgular.....	33
4.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanım Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgular.....	34
4.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-yeterli Algılarına İlişkin Bulgular.....	37
4.3.1. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Demografik Özelliklere Göre Ortalamaları.....	37
4.3.2. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının İnternet Kullanım Özelliklerine Göre Ortalamaları.....	40
4.3.3. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının “Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları.....	45
4.3.4. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı Düzeylerinin Ortalamaları.....	49
4.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıklarına İlişkin Bulgular.....	50
4.4.1. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Demografik Özelliklere Göre Ortalamaları.....	50

4.4.2. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının İnternet Kullanım Özelliklerine Göre Ortalamaları	52
4.4.3. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Olarak Gördüğü Örneklerle Verdiği Cevapların Betimleyici Frekans Ve Yüzde Dağılımları	56
4.4.4. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının “Siber Zorbalık Duyarlılığı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Likert Frekans Dağılımları.....	57
4.4.4.5. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalık Duyarlılığı Düzeylerinin Ortalamaları	60
4.5. Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalık Duyarlılığı Düzeylerinin Aralarındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi	61
4.6. Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalık Duyarlılığı Üzerine Etkisinin Regresyon Analizi ile İncelenmesi.....	61
BÖLÜM V: SONUÇ	
5.1. Yargı	62
5.2. Tartışma	65
5.3. Öneriler	71
KAYNAKÇA	72
EKLER	87

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.4.1.	Klasik zorbalık ile siber zorbalık arasındaki farklar (Hanewald, 2008).....	13
Tablo 4.1.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Cinsiyetine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	33
Tablo 4.1.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Yaş Grubuna Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	33
Tablo 4.1.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	34
Tablo 4.1.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	34
Tablo 4.2.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıtı Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	35
Tablo 4.2.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	35
Tablo 4.2.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Ortamında Etkinliklerde Kimliğini Gizleme veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklığına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	35
Tablo 4.2.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağları Kullanma Sıklığına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	36
Tablo 4.2.5.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	36
Tablo 4.2.6.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayısı Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	36

Tablo 4.2.7.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumu Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	37
Tablo 4.2.8.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	37
Tablo 4.3.1.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Öğrenim Gördüğü Üniversite Göre Ortalamaları	38
Tablo 4.3.1.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Öğrenim Gördüğü Sınıf Göre Ortalamaları	39
Tablo 4.3.1.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Cinsiyet Göre Ortalamaları.....	39
Tablo 4.3.1.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Yaş Grubu Göre Ortalamaları	39
Tablo 4.3.2.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıt Göre Ortalamaları.....	40
Tablo 4.3.2.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresi Göre Ortalamaları	41
Tablo 4.3.2.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının İnternet Ortamında Etkinliklerde Kimliğini Gizleme Veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklığı Göre Ortalamaları.....	41
Tablo 4.3.2.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Sosyal Ağları Kullanma Sıklığı Göre Ortalamaları	42
Tablo 4.3.2.5.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayısı Göre Ortalamaları	42

Tablo 4.3.2.6.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayısı Göre Ortalamaları.....	43
Tablo 4.3.2.7.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumu Göre Ortalamaları	43
Tablo 4.3.2.8.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumu Göre Ortalamaları	44
Tablo 4.3.3.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının “ <i>Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı</i> ” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları	45
Tablo 4.3.4.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı Düzeyi Ortalaması	49
Tablo 4.4.1.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Öğrenim Gördüğü Üniversite Göre Ortalamaları	50
Tablo 4.4.1.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Öğrenim Gördüğü Sınıf Göre Ortalamaları	51
Tablo 4.4.1.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Cinsiyet Göre Ortalamaları	51
Tablo 4.4.1.5.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Yaş Grubu Göre Ortalamaları	51
Tablo 4.4.2.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıt Göre Ortalamaları	52
Tablo 4.4.2.2.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresi Göre Ortalamaları	52
Tablo 4.4.2.3.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının İnternet Ortamında Etkinliklerde Kimliğini Gizleme Veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklığı Göre Ortalamaları.....	53

Tablo 4.4.2.4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyal Ağları Kullanma Sıklığı Göre Ortalamaları	53
Tablo 4.4.2.5.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayısı Göre Ortalamaları.....	54
Tablo 4.4.2.6.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayısı Göre Ortalamaları.....	54
Tablo 4.4.2.7.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumu Göre Ortalamaları	54
Tablo 4.4.2.8.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumu Göre Ortalamaları	55
Tablo 4.4.3.1.	BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Olarak Gördüğü Örneklerine Verdiği Cevapların Dağılımına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	56
Tablo 4.4.4.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının “ <i>Siber Zorbalık Duyarlılığı</i> ” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları.....	57
Tablo 4.4.4.5.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığı Düzeyi Ortalaması.....	60
Tablo 4.5.1.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalık Duyarlılığı Düzeylerinin Aralarındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi	61
Tablo 4.6.1.	Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalık Duyarlılığı Üzerine Etkisi.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	TÜİK Raporuna Göre İnternete Erişimi Olan Haneler.....	10
Şekil 2.	Bağımlı – Bağımsız Değişken İlişkisi	29
Şekil 3.	Bilgisayar öz-yeterlik algısı düzeyi ortalamaları.....	49
Şekil 4.	Araştırmaya Katılan BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığı Düzeyi Ortalaması.....	60
Şekil 5.	Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalık Duyarlılığı Üzerine Etkisi	61

KISALTMA VE SEMBOLLER

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
MAC	: Media Access Control - Ortam Erişim Yönetimi
IP Adresi	: Internet Protocol Address
BÖTE	: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BÖLÜM I: GİRİŞ

Bu bölümde, problem, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem

Son yıllarda teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler yerküreyi küçük bir köy haline getirmiş teknolojinin etkisiyle dünyanın en ücra köşelerine erişim kolaylaşmış, bilgi ve kaynak akışı hızlanmıştır. Teknolojideki gelişmelerle birlikte daha rahat ve daha hızlı iletişime geçme yolları sürekli araştırılmıştır. Bu kimi zaman ateş dumanı, kimi zaman resim, kimi zaman da yazı olmuştur (Özbay, 2013). Eskiden yoğun olarak kullanılan mektup, telgraf gibi iletişim araçları teknolojiyle bütünleşerek yeni iletişim araçlarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde artık teknoloji ve iletişim kavramı neredeyse ayrılmaz bir bütün olduğu söylenilebilir. İletişim araçlarından yoğun olarak kullandığımız, akıllı telefonlar, bilgisayarlar, tabletler ve bu cihazlarla birlikte kullanılan internet hayatımızda önemli bir yer tutmuştur. Artık teknolojilerin yeniliği, kitle iletişim araçları ile karşılaştırılıp, işlevsel farklılaşma ve yakınsama düzeylerine dayanılarak tanımlanmaktadır (Geray, 1994).

Teknolojinin hayatımıza yoğun bir şekilde girmesiyle birlikte, insanlığın doğasında var olan sevinmek, üzölmek, korkmak, öfke duymak ya da saldırgan davranışlar bilgi ve iletişim teknolojilerinde de baş göstermeye başlamıştır. Öfke ve saldırgan davranışlara yönelik bir çok görüş vardır. Bu görüşlerin odak noktası, öfke ve saldırganlığın insanlığın kaçamayacağı duygu ve davranış olduğudur. Öfke ve saldırgan davranışlar, uygun bir biçimde ifade edildiğinde bireyin benliğini koruyan ciddi bir kontrol mekanizması olurken, kontrol edilemediği durumlarda ise bireye ve topluma ciddi zararlar oluşturabilecek bir tehlike olarak görölmektedir. Öfke, saldırganlık, zorbalık gibi davranışların teknolojiyle birleşmesiyle ortaya siber zorbalık kavramı çıkmıştır (Göltekin, 2008).

Campbell (2005) siber zorbalık (cyberbullying) kavramını çalışmalarında ilk kullanan kişinin Kanadalı araştırmacı Bill Belsey olduğu ifade edilmektedir. Bu kavramın ortaya

çıkmasıyla birlikte, bazı araştırmacılar saldırganlığın ya da geleneksel zorbalığın farklı bir biçimi olup olmadığını tartışmışlardır. Bazı çalışmalar siber zorbalığın geleneksel zorbalıkla karşılaştırıldığında, fiziksel, ilişkisel, sözlü boyutu ve dünya çapında yer ve zaman sınırlılığı olmadığından geleneksel zorbalıktan farklı bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir (Juvonen ve Gross, 2008). Bazı çalışmalarda ise siber zorbalığın, elektronik ortamlar kullanılarak yapılan geleneksel zorbalığın farklı bir türü olduğu belirtilmiştir (Smith, vd., 2008). Siber zorbalık, birey ya da grup tarafından kasıtlı olarak tekrarlanan düşmanca davranışlarla, başkalarına zarar vermek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır (Belsey, 2004).

Arıcak'a (2011) göre siber zorbalık; "bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür". Siber zorbalıkla yapılan çalışmalar incelendiğinde, dünya çapında büyüyen bir problem olduğu gözlemlenmektedir (Beale ve Hall, 2007; Hinduja ve Patchin, 2009; Kowalski, Limber ve Agatston 2008; Li, 2007; Shariff, 2008; Ybarra, Mitchell ve Finkelhor, 2006; Dempsey ve diğ., 2009; Hinduja ve Patchin, 2007; Hoff ve Mitchell, 2009; Smith ve diğ., 2006; Smith ve diğ., 2008).

Siber zorbalık mağduru olan bireylerde, sinirlenme, utanma, korku yaşama, kaygı duyma, derslere yoğunlaşamama durumları okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmasına neden olduğu belirlenmiştir (Beren ve Li, 2005). Hatta daha ileriki boyutlarında, yalnızlık, anksiyete, depresyon, teknolojiden uzaklaşma ve intihar girişimleri görülmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004).

Siber zorbalık davranışlarının olumsuz ve yıkıcı etkisi, 2006 yılında Missouri'li genç Megan Meir'in başına gelmesiyle dünyada geniş yankı bulmuştur. On üç yaşında ortaokul öğrencisi olan Megan, popüler sosyal ağ sitesi MySpace üzerinden tanıştığı Josh Evans'la samimi diyaloglarla başlayan arkadaşlığı bir süre sonra olumsuz davranışlar ve hakaretler içeren mesajlar almasıyla devam etmiştir. Depresyona giren Megan "Dünya siz olmadan daha iyi bir yer olurdu" notunu bırakarak hayata veda etmiştir. Trajik olan gerçek ise anne ve babanın Josh Evans'ın hiçbir zaman var olmamış olduğunu keşfetmeleridir. Yapılan soruşturmalar sonucunda bu kişinin Lori Drew adındaki komşularının kızı tarafından oluşturulmuş sahte bir profil olduğu ortaya çıkmıştır (King, 2010).

Günümüzdeki çoğu öğretmen ve yöneticinin zorbalığın okullarda bir problem olduğunun farkında olmasına rağmen, sadece küçük bir kısmı, öğrencilerin elektronik ortamda zorbalığa maruz kaldığını düşünmektedir (Beren ve Li, 2005; Chibbaro, 2007, Keith ve Martin, 2005; Li, 2007).

Öğrencinin akademik başarısını, sosyal hayatını ve psikolojisini büyük ölçüde etkileyen siber zorbalık durumlarını fark etme ve mücadele etmede diğer öğretmen adaylarına nazaran bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının bu konudaki algıları çok önemlidir. BÖTE bölümü öğrencileri, meslek alanı nedeniyle Eğitimde Bilgisayar Ağları ve İletişim, Web Programlama ve Bilgisayar Donanımı gibi dersleri aldıklarından dolayı eğitim fakültesinde öğrenim gören diğer gruplar içerisinde en fazla teknoloji okuryazarlığına sahiptirler (Akbulut ve Çuhadar, 2011). Bu nedenle Bilişim Teknoloji öğretmen adaylarına üniversitede verilen bilgi ve becerilerin siber zorbalıkla başa çıkmada ne derece önemli olduğu araştırılmalıdır. Ancak bireyin bir konu hakkındaki bilgi ve becerilere sahip olması, bu konu hakkındaki bilgi ve becerilerini kullanabileceği anlamına gelmeyebilir. Ayrıca bu bilgileri uygulamakta olan bireyin öz-yeterlik algısı son derece önemlidir. Bireyin bilgi ve becerilerini kullanabilmesi öz-yeterlik olarak tanımlanmaktadır (Gürcan, 2005). Bilgisayar öz-yeterliği ise özel bir öz-yeterlik (specific self-efficacy) olduğundan dolayı siber zorbalık duyarlılığına etkisi üzerinde durulmalıdır. Bilgisayar öz-yeterliği, kişinin bir işi veya görevi başarıyla yapabilmesi için bilgisayar kullanım bilgi ve beceri düzeyinin nasıl olduğu algısıdır (Gürcan, 2005). Bu tanımın neticesinde bilişim teknolojileri öğretmenlerinin üniversiteye giriş yılındaki bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ile mezun durumundayken bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısının, siber zorbalığa ilişkin duyarlık düzeyini ne derece etkilediği belirlenmelidir.

Bu araştırmanın problem cümlesi ise “BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasında anlamlı ilişki var mıdır?” sorusudur.

1.2. Amaç

Bu araştırma BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarını kendi görüşlerine göre belirlemeyi ve siber zorbalık duyarlılıklarını yine kendi

görüşlerine göre ölçmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca ortaya çıkartılan bilgisayar öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır.

1.2.1. Alt Amaçlar

Programın genel amaca ulaşması aşağıda belirtilmiş olan 6 alt amacın gerçekleşmesine bağlıdır.

1. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algı düzeyleri nedir?
2. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algı düzeyleri demografik özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
3. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algı düzeyleri internet kullanım özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri nedir?
5. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri demografik özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
6. Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri internet kullanım özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Siber zorbalık konusunda yapılacak çalışmalar, gençlerin bu kavramı tanımasıyla birlikte teknolojiyi doğru yönde kullanmaya başlaması, siber zorbalıkla başa çıkma yöntemlerini destekleyecektir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012). Siber zorbalığın önemli bir özelliği, zorbalığı fiziksel alandan sanal alana taşınması şiddetin yoğunluğunu artırmaktadır. Geleneksel zorbalıkta kurbanın fiziksel ortamdan ayrılarak saldırganın kurtulma olasılığı varken, siber zorbalıkta saldırganın çeşitli yollarla kurbanına ulaşması bu durumu güçleştirmektedir (Mesch, 2009). Araştırmacılar siber zorbalık mağduru

olan bireylerde yoğun üzüntü ve depresyon hali, korku ve utanç duyguları, gergin yaşantı ve uyarılmışlık halinin çok yüksek veya çok düşük olması, bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarına karşı ilginin azalması, problemlili davranışlarda bulunma, okul başarısının düşmesi, zararlı madde kullanımına başlama ya da meyil etme gibi sorunların ortaya çıktığını göstermektedir (Ybarra ve Michell, 2004). Ayrıca Geleneksel zorbalık ile karşılaştırıldığında siber zorbalığa maruz kalmış bireylerde daha yüksek oranda intihar düşüncesi görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2010). Tüm bu durumlar birleştirildiğinde, siber zorbalıkla mücadele edebilmek ve bireyleri bu durumdan koruyabilmek için, bilişim teknolojileri öğretmenlerinin siber zorbalıkla mücadelede ne derece etkili oldukları araştırılmalıdır. Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin, siber zorbalıkla mücadele edebilmesi için öncelikle bu kavram üzerinde duyarlılığa ve yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bir konu hakkında bilgiye sahip olunması tek başına yeterli olmayıp, bu bilgileri uygulamakta olan bireyin öz-yeterlik algısı da son derece önemlidir. Nitekim bilişim teknolojileri öğretmenlerinin bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının siber zorbalık duyarlıklarını ne derece etkilediğini önceden tespit etmek, siber zorbalık durumlarıyla mücadele edilmesinde önemli olacağı düşünülmekte ve bu nedenle bilişim teknolojileri öğretmen adayları üzerinde yapılacak araştırmalar soruna farklı değişkenler açısından ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlılar

1. Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğrenciler kendilerine uygulanan ölçme araçlarını içten ve doğru bir şekilde yanıtlamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibi kabul edilmiştir.

1. Araştırma verileri Tanrıku, Kınay ve Arıcak (2011) tarafından geliştirilen, ” *Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği*”, Aşkar ve Umay (2001) tarafından geliştirilen “*Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı Ölçeği*” ve kişisel bilgi formu üzerinden toplanmasıyla sınırlıdır.

2. Araştırma kullanılan ölçme araçları ve bu araçların ölçtüğü boyutlar ile sınırlıdır.
3. Araştırmadan elde edilen veriler, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilindeki 6 Üniversitede öğrenim gören Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümündeki öğrencilerin yanıtlarıyla sınırlıdır.

1.6. Araştırmada Kullanılan Tanımlar

Zorba: Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse (TDK Büyük Sözlük, 2012).

Zorbalık: Birey veya grubun, başka bireylere veya gruplara karşı tekrar ederek belli bir süre devam eden olumsuz davranışlarıdır.

Siber zorbalık: Siber zorbalık, birey ya da grup tarafından, kasıtlı olarak tekrarlanan düşmanca davranışlarla başkalarına zarar vermek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır (Belsey, 2004).

Siber Mağduriyet: Bir birey ya da grubun bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel olarak zarar verici davranışlara maruz bırakılmasıdır (Arıcak, Tanrıku ve Kınay, 2012).

Siber Zorbalık Düzeyi: Bireyin siber zorbalık davranışları yapma sıklığı ve çeşitliliğidir.

Duyarlılık: Endişe verici durumlarla karşılaştığında bireyin bunlarla mücadele edebilmek için başvurduğu çözümlerdir (Rohrmann, Netter, Hennig ve Hodapp, 2003).

Siber Zorbalık Duyarlılığı: “İnternet, cep telefonu gibi siber araçların kullanımı esnasında zorba davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma, tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları” olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Tanrıku, Kınay ve Arıcak, 2013).

Öz-yeterlik: Bireyin sadece sahip olduğu bilgi değil, bu bilgileri kullanarak yargılara ulaşabilmesidir (Gürcan, 2005).

Bilgisayar Öz-yeterliği: Kişinin bir işi veya görevi başarıyla yapabilmesi için bilgisayar kullanım bilgi ve beceri düzeyinin nasıl olduğu algısıdır (Gürcan, 2005).

BÖLÜM II: LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu bölümünde tez çalışmasında ele alınan kavramlar alanyazın gözden geçirilerek incelenmiştir.

2.1. Zorbalık

Zorbalıkla ilgili ilk çalışmaların İskandinav ülkelerinde yapılmış olduğu ve daha sonra çeşitli yerlerde benzer çalışmalar yapılarak zaman içerisinde yaygınlaştığı görülmüştür (Berger, 2007). Zorbalık kavramına ilişkin en yaygın kullanılan tanım, bu alanda en geniş çaplı ve uzun süreli çalışmalar yapan psikolog profesörü Dan Olweus tarafından yapılmıştır. İlk çalışmalarında zorbalığı, İngilizce “mob” kökünden gelmekte olan, aşırı şiddetle ilişkili ve yasaya uygun olmayan kabalık anlamına gelen ‘mobbing’ sözcüğü ile ifade etmesine rağmen, sonraki çalışmalarında mobbing sözcüğü yerine bullying sözcüğünü kullanmaya başladığı görülmektedir (Kılıç, 2009). Olweus (1995:9) zorbalığı şöyle tanımlar: “Bir kişi veya kişilerin düzenli bir süre boyunca, bir veya daha fazla kişilerin olumsuz davranışlarına maruz kalmasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Zorbalık kavramını tanımlayan bir çok araştırmacı vardır. Bu tanımları şöyle sıralayabiliriz: Zorbalık çok sayıda farklı tanımlandığı görülmektedir. Bunlar;

Zorbalık, kişinin gerek fiziksel gerek psikolojik olarak baş gösteren saldırgan davranışlara karşı kendisini kötü hissetmesidir. Kötü niyet amacı olmadan yapılan bazı davranışlar, kişi veya kişilerin kendini kötü hissetmesine neden oluyorsa zorbalık türü olarak kabul edilir (Garrett, 2003; Shariff, 2008).

Zorbalık, güçlü olan bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda, güçsüz olan bireye karşı tekrarlı bir şekilde fiziksel veya psikolojik olarak baskı uygulaması sonucu bireyin stres veya acı çekmesine neden olan saldırılardır (Besag, 1989).

Zorbalık, kişi veya kişiler tarafından, savunmasız kişi veya kişilere karşı yapılan ve süreklilik gösteren fiziksel veya psikolojik şiddettir (Roland, 1989).

Zorbalık, bazen kişi ya da kişilere vurma, iteleme, tekmeleme gibi fiziksel saldırganlık olarak görülürken, bazen de kişi ya da kişiler hakkında gerçek dışı söylenti çıkararak onların dışlanmasına sebep olup, kurban psikolojik olarak zarar verme amacı

taşıyabilir. Zorbalık, evde, okulda ve sosyal çevrede görülen, çocukların ve yetişkinlerin yaşamını büyük ölçüde etkileyen bir şiddet olup, öğrenilebilen bir davranıştır. Zorbalık yapan kişi veya zorbalığa uğrayan kişilerin üzerinde bu etkiler hayatları boyunca devam edebilir. (Garret, 2003).

Zorbalık, herhangi bir kışkırtılma söz konusu olmadan kendini daha güçlü hisseden bireyin güçsüz olan bireye karşı tekrarlı bir biçimde saldırgan davranışlarda bulunup bireyin acı çekmesine neden olunmasıdır (Smith ve Thampson, 1991).

Zorbalık insanları, yaşına, diline, dinine, kökenine ve ekonomik durumuna bağlı kalmaksızın yaşamları boyunca etkileyen ve bir çok toplumda görülen önemli bir sorundur (Arslan ve Savaşer, 2009).

Zorbalık bir nevi saldırganlık olarak görülmesine rağmen bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilmesi için, o davranışın kasıtlı olarak zarar verme niteliğinde olması, saldırgan davranışta bulunan bireyin mağdurdan fiziksel ve psikolojik olarak daha üstün olması, zorbanın mağdur üzerindeki etkisinin geçici olmaması ve tekrar niteliği taşıması gerekmektedir. Güç bakımından birbirine eşit olan iki kişinin birbirlerine yaptıkları saldırganca davranışlar zorbalık olarak nitelendirilemez. Sadece, saldırgan davranışın şiddetinin çok yüksek olması durumunda tekrar şartı aranmaksızın bu davranış zorbalık olarak nitelendirilir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011). Zorba davranışın en belirleyici özelliği, zorbanın mağdur üzerinde hâkimiyet kurma isteğidir (Kaiser ve Rasminsky, 2003). Olweus (1993) ise güç, sıklık ve zarar verme amacı, zorba davranışları diğer saldırgan davranışlardan ayıran üç temel özelliği olduğunu vurgulamıştır.

Ülkemizde yapılan bilimsel araştırmalar zorbalığın yaygın bir şekilde görüldüğünü, erkeklerin kızlara oranla daha çok zorbalık yaptıkları ve zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür (Hilooğlu, 2009; Atik, Özmen ve Kemer, 2012; Totan ve Yöndem, 2007). Zorbalığın ilköğretim okullarında, ortaöğretim okullarına kıyasla daha yaygın olduğunu görülmüştür (İrfaner, 2009; Olweus, 2005).

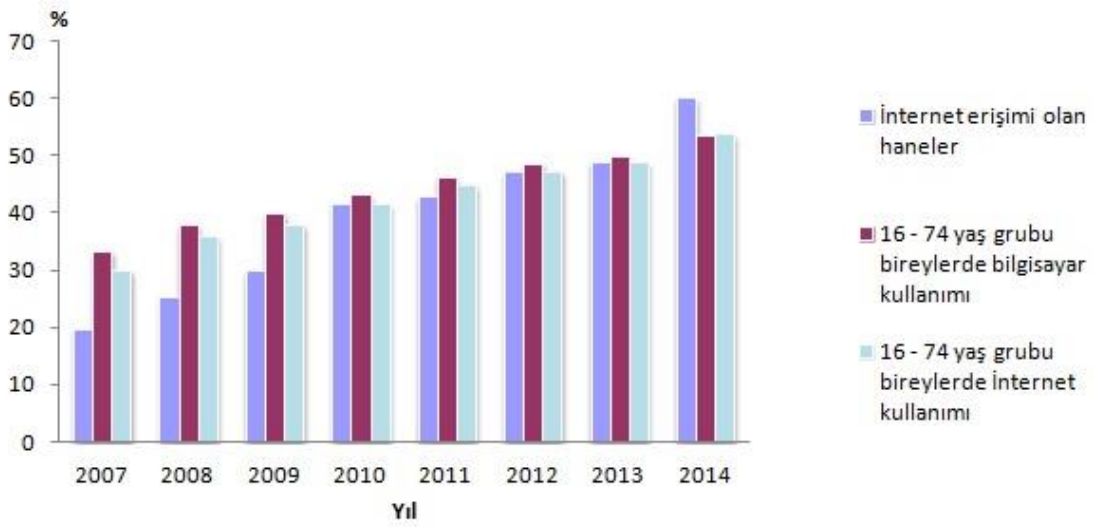
2.2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı

Yaşam alanlarının genişlemesiyle birlikte hızlı ve rahat iletişime geçme yolları sürekli araştırılmıştır. Eskiden yoğun olarak kullanılan mektup, telgraf gibi iletişim araçları

teknolojiyle bütünleşerek yeni iletişim araçlarını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde artık teknoloji ve iletişim kavramının neredeyse ayrılmaz bir bütün olduğu söylenilebilir. İletişim araçlarından yoğun olarak kullandığımız, akıllı cep telefonlar, bilgisayarlar, tabletler ve bu cihazlarla birlikte kullanılan internet hayatımızda önemli bir yer tutmuştur.

İnternetin tarihçesine bakacak olursak, ilk çalışmalar 1969 yılında ABD tarafından yapılmıştır. İnternetin ülkemizde kullanılmaya başlaması 1986 yıllarını bulmuştur. 90'lı yılların sonlarına doğru yaygınlaşan bilgisayar kullanımıyla artış gösteren internet kullanımı 2000'li yıllarda hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (METU, 2014).

Giderek yaygınlaşan internet kullanımı artık evimizdeki bilgisayarlarla sınırlı kalmayıp cep telefonları ve tabletlerle kullanılmasıyla birlikte, internet yaşamımızın odak noktasında yerini almıştır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son zamanlarda sosyal ağ sitelerini kullanan sayısında bir patlama olmuştur. Türkiye sosyal medya ortamlarının kullanımı bakımından dünyada en üst sıralarda yer almaktadır (NTV, 2014). TÜİK 2014 verilerine göre, 16-74 yaş grubundaki bireylerde bilgisayar ve internet kullanım oranları, 2013 yılının ilk üç ayında sırasıyla %49,9 ve %48,9 iken 2014 yılında ise bu oranın %53,5 ve %53,8' e yükseldiği tespit edilmiştir. Bu oranlar erkeklerde sırasıyla %62,7 ve %63,5 iken, kadınlarda %44,3 ve %44,1 olduğu tespit edilmiştir. TÜİK'in düzenli internet kullanıcıların sayılarını tespiti üzerine yaptığı araştırmalara göre, interneti 2013 yılının ilk üç ayında hemen her gün veya haftada en az bir defa kullanan 16-74 yaş grubu düzenli internet kullanıcılarının oranı %39,5 iken, bu oranın 2014 yılının aynı döneminde %44,9 olduğunu belirtmektedir. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 2013 yılı Nisan ayında Türkiye genelinde internet erişim imkanına sahip hanelerin oranı %49,1 iken, bu oranın 2014 yılının aynı ayında %60,2 olduğu tespit edilmiştir. internet erişim imkanına sahip hanelerin oranında ciddi bir artış olduğu görülmektedir (TÜİK, 2014).

Şekil 1. TÜİK Raporuna Göre İnternete Erişimi Olan Haneler

TÜİK'in bir diğer raporuna göre, interneti 2013 yılının ilk üç ayında kullanan bireylerin %41,1 ev ve işyeri dışında internete kablosuz olarak bağlanmak için cep telefonu veya akıllı telefon kullanırken, %17,1' i taşınabilir bilgisayar (dizüstü, netbook, tablet vb.) kullanmıştır. Bu oranlar 2014 yılının aynı döneminde ise sırasıyla %58'i ve %28,5 olduğu tespit edilmiştir. Rapora göre internet kullanımında taşınabilir aygıtların kullanım oranlarıyla ilgili rakamlar ciddi oranda arttığı görülmektedir. Raporun devamında bireylerin internet kullanım amaçlarının başında sosyal medyanın ilk sırada yer aldığı belirtilmiştir (TÜİK, 2014).

İnternet kullanım amaçlarının en başında sosyal medyanın yer almasıyla ilgili araştırmalar yaptığımızda karşımıza oldukça çarpıcı sonuçlar çıkmaktadır. Bu sonuçlar aşağıdaki gibidir;

Kullanıcı sayısındaki büyüklük açısından en önemli sosyal medya ağı olan Facebook sitesinin, toplam kullanıcı sayısının bir milyarı aştığı sitenin kurucusu tarafından duyurulmuştur. Bu sosyal ağın ülkemizdeki kullanıcı sayıcısı otuz beş milyona dayanarak dünyadaki ülkeler sıralamasında beşinci olarak yer almıştır (NTV, 2014).

Bir diğer sosyal medyanın öncüsü olan Twitter sitesinin ülkemizdeki kullanıcı sayısı 11 milyon 337 bin ile dünya kullanım sıralamasında birinci sırada yer almaktadır. Önceden lüks olarak görülen bu teknoloji ürünlerine şimdi sadece elimizi cebimize atarak ulaşmaktayız. Ülkemizde internet kullanıcılarının bu kadar yüksek sayıya ulaşması,

internetin veya sosyal medyanın ne derece olumlu kullanıldığı düşüncesini aklımıza getirmektedir (Blogspot, 2014).

2.3. Siber Zorbalık

Son yıllarda bilim ve teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler, insan hayatını birçok yönde etkilemiştir. Teknoloji denildiğinde aklımıza ilk gelen bilgi ve iletişim teknolojileri hayatımızda vazgeçilmez bir yer tutmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ve günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte insanlığın doğasında var olan bir çok olguyu da içerisine alarak gelişmiştir. En önemli toplumsal sorun olan şiddet ve zorbalık, aynı ortamda olan insanların birbirlerine uyguladıkları olumsuz davranışların ötesine geçip teknolojiyle parmaklarımızın ucunda olan dünyanın her yerine yayılmasına neden olmuştur. Özellikle yıllarda ahlak dışı davranışlar; sanal takipçilik, sanal terörizm, sosyal hesapların şifrelerinin ele geçirilmeye çalışılması, çocuk pornografisi, internet sitelerine saldırı, banka hesaplarının ele geçirilmeye çalışılması gibi yeni durumlar oluşmaya başlamıştır (Basu ve Jones, 2007).

İnsanın yapısında var olan şiddet ve zorbalık davranışlarını bilgi ve iletişim teknoloji araçlarını kullanarak devam ettirmesi, siber zorbalık kavramının doğmasına neden olmuştur. Teknoloji ve saldırgan davranışların birleşmesi sonucu ortaya çıkan bu kavramı tanımlamak kolay olmamıştır.

Siber zorbalık kavramını tanımlayan yerli ve yabancı bir çok araştırmacı vardır. Bu araştırmacıların siber zorbalık kavramına ilişkin tanımlarını şöyle sıralayabiliriz:

Zorbalığın yeni bir yöntemi olarak bilinen siber zorbalık, cep telefonları, video kameralar, e-postalar ve web sayfaları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, başka bir kişiye taciz ya da utanç verici mesajlar göndermeyi içeren saldırgan bir davranış boyutudur (Ybarra ve Mitchell, 2004).

Arıcak'a (2011) göre siber zorbalık, "Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür".

Siber zorbalık, bir birey veya bir grubun, başka bir birey veya gruba kaba yazı veya görüntü gibi taciz ve tehdit içeren saldırgan davranışlarını kolaylaştırmak amacıyla, iletişim teknolojilerini kullanması ve bu davranışın kasıtlı bir şekilde tekrar ederek devam ettirmesidir (Mason, 2008).

Siber zorbalık, web siteleri, anlık mesajlaşma, bloglar, sohbet (chat) odaları, cep telefonları, elektronik posta gibi elektronik araçlar vasıtasıyla diğer bireylerin tehdit edilmesi, küçük düşürülmesi veya onlara cinsel objeler içeren resim ve mesajların gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır (Shariff, 2008).

Siber zorbalık, genellikle çocuk ve gençlerin dahil olduğu, fiziksel tahribattan ölüm tehditlerine kadar uzanan sanal ortamda görülen iletiler zinciridir (Timm, 2012).

Lee (2005) siber zorbalığı “düşmanlığın, şiddet ve öfke tepkilerinin sanal ortamda çekinmeden ifade edilmesi” olarak tanımlamaktadır.

2.3.1. Siber Zorbalık ile Geleneksel Zorbalık Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Siber zorbalık kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte, bazı araştırmacıların saldırganlığın ya da geleneksel zorbalığın farklı bir biçimi olup olmadığını tartışmışlardır. Bazı yapılan çalışmalar siber zorbalığın geleneksel zorbalıkla karşılaştırıldığında, siber zorbalığın fiziksel, ilişkisel, sözlü boyutu ve dünya çapında yer ve zaman sınırlılığı olmadığından geleneksel zorbalıktan farklı bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir (Juvonen ve Gross, 2008). Bazı çalışmalarda ise siber zorbalığın, elektronik ortamlar kullanılarak yapılan geleneksel zorbalığın farklı bir türü olduğu belirtilmiştir (Smith, vd., 2008).

Slonje ve Smith (2008)'e göre siber zorbalık, geleneksel zorbalığı içeren davranışların iletişim ve teknoloji araçlarıyla (SMS, e-posta vb.) sürdürülmesi olarak görülmelidir. Bu görüş sonunda araştırmacıların siber zorbalığı, geleneksel zorbalığın devamı olarak gördüğü söylenebilir.

Siber zorbalık geleneksel zorbalığın devamı olarak görülse de siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farkı, ortaya çıkan yeni bir davranış şeklidir (Hanewald, 2008).

Aşağıdaki tabloda geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasındaki farklar gösterilmiştir;

Tablo 2.3.1.1. Klasik zorbalık ile siber zorbalık arasındaki farklar (Hanewald, 2008).

Karşılaştırılan Unsur	Geleneksel Zorbalık	Siber Zorbalık
Ortam	Yüz yüze	Elektronik ortam
Sıklık	Giderek azalır.	Giderek artar.
Zaman dilimi	Genellikle okul öncesi, okulda ve okul sonrasında gerçekleşmektedir.	Herhangi bir zaman diliminde gerçekleşmektedir.
Tanıklar/Seyirciler	Olay yerinde bulunanlar	Dünya çapında internete bağlanan herkes.
Kurban üzerindeki etkisi	Küçük ölçekli	Büyük ölçekli
Failin kimliği	Genellikle kurbanı tanıyan biridir.	Genellikle yabancı biridir.
Birincil hedefler	Erkekler	Kızlar
Süre	Kısa süreli	Uzun süreli
Seyirciler	Pasif bir şekilde takip ederler.	Aktif bir konumda olabilirler.
Durumun rapor edilmesi	Yüksek oranda	Düşük oranda
Müdahale	Kabul edilebilir seviyede	Düşük seviyede (seyrek)
Cezalandırıcı eylem	Sık	Seyrek

İnternet ortamında kişinin kimliğini gizlemesi her zaman dezavantaj olarak görülmeyebilir. İnternetin kimliği gizleme özelliği zorbalıkta bulunan kişilerin kurbanlarıyla ilgili gizli bilgileri, bu ortamda başkalarına dağıtmasını kolaylaştırır. Yakın zamanda sıklıkla duyduğumuz ünlü isimlerin kişisel hesapları ele geçirilerek özel hayatını ifşa eden pek çok görüntülerinin internet ortamında dağıtılması, görüntü sahiplerinin üzerinde büyük bir etki bıraktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla kimlik gizliliği pek çok açıdan geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında önemli bir fark olarak görülmektedir.

Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan bir farklı yönü de kısa sürede bir çok kişiye ulaşılabilmesidir. Kısa sürede bir çok kişiye ulaşma durumu siber zorbalığın kontrol altına alınmasını ve mücadele edilebilmesini zorlaştırmaktadır. Zorbanın mağdura zaman ve mekan kısıtlaması olmadan ulaşması mağduru her an zorbalıkla karşı karşıya bırakmaktadır (Strom ve Strom, 2004).

Siber zorbanın mekan olarak mağdurdan uzak olması ve mağdurla karşılaşma olasılığının düşük olması mağdur üzerindeki olumsuz etkileri doğrudan görememesi, zorbanın davranışlarından dolayı rahatsızlık duymamasına ve empati kuramamasına neden olmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007; Belsey, 2004; Dehue vd., 2008; Slonje ve Smith, 2008). Ayrıca mağdurun zorbalık içeren durumlarla sanal ortamda tekrar

tekrar karşılaşması siber zorbalığın etkisinin uzun süreli ve kalıcı olduğunu göstermektedir (Campbell, 2005).

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasındaki farklardan biri de zorbanın mağdura göre daha üstün olduğu özellikleridir. Okul ortamında zorbalık davranışı yapan (zorba) bireyler, genellikle bu davranışa maruz kalan bireylerden boy, kilo, yaş gibi fiziksel özelliklerden daha üstündür. Bu durum siber ortamda ise zorbalık davranışlarda bulunan bireyin, bu davranışlara maruz kalan bireyden fiziksel özellik bakımından üstün olması gerekmediği halde, genellikle zorbalık da bulunan bireyin teknolojik cihazları kullanma yeteneği, zorbalığa maruz kalan bireyden daha üstün olduğu görülmektedir (Li, 2008; Smith vd., 2008).

Olweus (2012)'a göre siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için, çalışılması ve cevaplanması gereken bazı soruları şu şekilde sıralamıştır;

1. Niyet, tekrarlama ve güç dengesizliği gibi geleneksel zorbalık ölçütleri ne dereceye kadar siber zorbalığa uygulanabilir?
2. Siber zorbalıktaki, zorbalık biçimlerini (fiziksel/sözel ve dolaylı/ilişkisel) ölçen maddelerin geleneksel zorbalıktaki maddelerden önemli bir biçimde farklılaşır mı?
3. Siber mağdur/zorbalık maddeleri ve diğer mağduriyet maddeleri, benzer yükler alırlarsa genel olarak tek bir faktör altında toplanır mı?
4. Siber mağdur/zorbalık değişkenleri ile geleneksel mağdur/zorbalıktaki değişkenlerin psikososyal boyutlarıyla ilişkisi beklenen yönde bağıntılar oluşturur mu?

Yapılan ulusal ve uluslararası araştırmalar genellikle siber zorbalığın uygulanış biçimi, zorbanın özellikleri ve mağdur üzerindeki etkisi gibi özelliklerinden ötürü geleneksel zorbalıktan farklı olduğunu savunurken (Kowalski ve Limber, 2007; Belsey, 2004; Dehue vd., 2008; Slonje ve Smith, 2008; Walther, 1996; Bargh, McKenna ve Fitzsimons, 2002; Livingstone ve Bober, 2004; Livingstone ve Helsper, 2007), bazı araştırmalar da siber zorbalığı geleneksel zorbalığın devamı olarak görmektedir (Juvonen ve Gross, 2008; Smith, vd., 2008).

2.3.2. Siber Zorbalığın Nedenleri

Özellikle son yıllarda adından sıkça söz ettiren siber zorbalık oldukça yeni bir çalışma alanıdır. Buna bağlı olarak gerçek dünyanın dışında gerçekleşen bu saldırgan davranışların altında yatan nedenleri incelemek, bu kavramın tanımlanması ve mücadele edilmesinde oldukça önemlidir.

İnsanlığın doğasında var olan sevinmek, üzülme, korkmak, öfke duymak ya da saldırgan davranışlar bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla da baş göstermeye devam etmiştir. Öfke ve saldırgan davranışlara yönelik bir çok görüş vardır. Bu görüşlerin odak noktası, öfke ve saldırganlığın insanlığın kaçamayacağı duygu ve davranış olduğudur (Gültekin, 2008). Bilgi ve iletişim teknolojileri, kişilere hızlı, kolay, pratik çözümler ortamı sunmasıyla birlikte kasıtlı olarak zarar vermek isteyen kişiler için de yeni ve farklı yollar sunmuştur (Dursun ve Akbulut, 2010). İnternet ortamında kişinin kimliğini gizleyebilmesi siber zorbalık zemininin oluşmasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Sanal alemin kimliği gizleme özelliği, bireylerin gerçek hayatta yapmayacakları eylemleri sanal alemde yapmasını desteklediğini belirtmektedir (Çiftçi, 2010). Kişiler, özel konularını ve sırlarını başkalarına açarak onların fikirlerini öğrenmek istediği durumlarda, kimliği gizlemek güvenilir ortam olarak görülebilir (Walther, 1996; Bargh, McKenna ve Fitzsimons, 2002; Livingstone ve Bober, 2004; Livingstone ve Helsper, 2007). Ancak internetin kimliği gizleme özelliği zorbalıkta bulunan kişilerin kurbanlarıyla ilgili gizli bilgileri, bu ortamda başkalarına dağıtmasını kolaylaştırması siber zorbalık kavramının hızla yayılmasına sebep olmaktadır (Livingstone ve Bober, 2004).

Ailelerinde sağlıklı bir iletişim ortamı bulamayan bireylerin yeni sosyal ilişkiler kurmak için internete yöneldiği ve tanımadığı kişilerle arkadaşlık kurmaya ve arkadaşlık kurduğu bu kişilerle gerçek yaşamda buluşmaya yöneldiği düşünülmektedir. Ayrıca bireyin ilişki kurma ihtiyacını gidermek için internete yönelmesi, ona zarar verebilecek tehlikelerle karşılaşma olasılığını artıracaktır (Eroğlu, 2011).

Yapılan bir araştırmada siber zorbalık yapan öğrencilerin, eğlenme amacıyla, intikam alma amacıyla ve incitme amacı olmaksızın keyifli vakit geçirmek amacıyla siber zorbalık yaptıkları görülmüştür (Raskauskas ve Stoltz, 2007).

2.3.3. Siber Zorbalık ve Cinsiyet

Toplumsal sistem içerisindeki cinsiyetlere yönelik bakış açısı ve bu konudaki değer hükümleri toplumdaki topluma, zamandan zamana farklılaşmasından dolayı yapılan çalışmalarda bir eylemin değerlendirilmesinde cinsiyet değişkeninin etkisi sürekli araştırılmıştır. Son yıllarda siber zorbalık kavramının cinsiyet değişkenine göre nasıl bir değişkenlik gösterdiğini incelemek amacıyla dünyanın bir çok yerinde araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde farklı çalışmalarda farklı sonuçlar olduğu gözlemlenmiştir.

Bazı çalışmalarda, kızların siber ortamda zorba davranışlarında bulunma oranlarının erkeklerden daha fazla olduğu gözlemlenmesine rağmen (Agatston vd., 2007; Wolak vd., 2007), bazı çalışmalarda ise kızların siber zorbalık mağduru olma durumlarının erkeklerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Dehue vd., 2008; Li, 2007a; Smith vd., 2008). Öte yandan, cinsiyet değişkeninin siber zorba olma durumlarına etki etmediği belirten çalışmalar da mevcuttur (Topçu vd., 2008; Syts, 2004)

Kızların siber zorba olma durumlarının yüksek olmasının nedeni, toplumların erkek ve kız çocukların yaptıkları davranışlar karşısında verdikleri tepkiden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü fiziksel veya sözlü saldırıda bulunan erkek çocuklar tepkiyle karşılaşmazken, kız çocuklarında durumun farklı olduğu gözlemlenmektedir (Arıcak vd., 2008; Baker ve Kavşut, 2007; Dilmaç, 2009). Ayrıca araştırmalar sonucunda, erkeklerin geleneksel zorbalık yapma olasılıkları yüksek olsa da, kızların sosyal medyayı erkeklerden daha fazla kullandığı göz önünde bulundurulduğunda erkeklerin siber zorbalığa daha fazla maruz kalmaları muhtemeldir (Hinduja ve Patchin, 2008).

Bir başka araştırmada gençlerin %32'sinin isteği dışında kendisine ait özel mesajlarının veya maillerinin başkaları tarafından ele geçirildiği, utanç duymaya neden olacak fotoğraflarının internette paylaşılarak hakkında gerçek dışı söylemlerde bulunduğu ve kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir (Lenhart, 2007).

Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan çalışmaya baktığımızda, 14 ile 19 yaş aralıklarında ve cinsiyete göre dağılımları neredeyse eşit olan 228 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Çalışma sonucunda siber zorba olma ve siber mağdur olma durumları ülkemizde de yaşandığını göstermektedir. Çalışmada erkek öğrencilerin kız

öğrencilerden daha fazla siber zorba ve siber mağdur oldukları görülmüştür. İnternet temelli kaynakları sık kullananların az kullananlara göre, siber zorba ve siber mağdur olma durumlarının arttığı belirtilmiştir. Ayrıca okul türü, ailenin ekonomik geliri, yaş ve sınıf değişkenlerinin siber zorba ve siber kurban olma durumlarıyla ilişkisi olmadığı belirtilmiştir. Cinsiyet değişkeninin siber zorba olma veya siber kurban olma üzerindeki etkilerini belirlemek amaçlı yapılan çalışmaların farklılık gösterdiği görülmektedir.

2.3.4. Siber Zorbalık ve Yaş

Yapılan eylemlerin sonuçlarını düşünmek insanoğlunun yapısında sürekli var olan bir olgudur. Yıllar geçtikçe kişilerde bir düşünceye veya davranışa karşı olan tutumunun değişip değişmediği önemlidir. Bu nedenle bilimsel çalışmalarda deney grubunun yaş aralıklarının, incelenen araştırma konusuyla ilişkisine sürekli bakılmıştır. Siber zorbalık durumlarının yaş değişkeniyle ilişkisini inceleyen yerli ve yabancı çalışmalar mevcuttur.

Araştırmacılar, yaşça büyük olan ergen bireylerin bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarına ve internete ulaşmalarının daha kolay olması nedeniyle yaşa bağlı olarak siber zorbalık durumlarının arttığını tespit etmişlerdir (Slonje ve Smith, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004; Campbell, 2005).

Ergenlik döneminde gençlerin çok ani değişen sosyal ortamları onların hem siber zorbalık hem de geleneksel zorbalık durumlarına karşı merak uyandırmalarına neden olmaktadır (Li, 2005). Genellikle ergenlik başlarında düşük bir seviyede kendini gösteren siber zorbalık durumları (Ybarra ve Mitchell, 2004) 14-15 yaşlarında artış göstermektedir (Kowalski ve Limber, 2008; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007). Geleneksel zorbalık bireyin yaşı arttıkça azalma göstermesine rağmen siber zorbalıkta genellikle tam tersi görülmektedir (Biegler ve Boyd 2010). Bir başka çalışmada, siber zorbalığa ilköğretim yıllarında az rastlandığı, fakat ortaokul ve lise yıllarında sürekli arttığı gözlemlenmiştir (Beale ve Hall, 2007). Ortaokul ve lise dönemlerinin ergenlik dönemini kapsadığı bilindiğine göre, bu çalışma diğer çalışmaları destekler niteliktedir.

TÜİK (2014) bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre, bilişim teknoloji kullanımının en sık görüldüğü yaş aralıkları 16-24 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca,

yapılan çalışmalarda siber zorbalık davranışlarının gençlerde daha yaygın olduğu görülmüştür (Arıcak vd., 2008; Dilmaç, 2009; Topçu vd., 2008).

2.3.5. Sosyo-Ekonomik Durum ve Siber Zorbalık

Yapılan bazı araştırmalar sosyo-ekonomik düzeyle siber zorbalık arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan aile bireylerine göre daha fazla siber zorba/mağdur durumlarını yaşadıkları görülmüştür (Syts, 2004; Serin, 2012). Sosyo-ekonomik düzeyin bilişim ve iletişim araçlarını kullanma yoğunluğunu doğrudan etkilediğinden siber zorba veya siber mağdur olmayı da dolaylı yoldan etkilemektedir (Syts, 2004).

Yapılan bazı çalışmalarda ise, siber zorbalık durumlarının, bireylerin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılaşmadığı belirtilmiştir (Eroğlu, 2011; Baker ve Kavşut, 2007).

2.3.6. Siber Zorbalık Türleri

Siber zorbalık türlerini araştırmak siber zorbalıkla mücadele konusunda önemlidir (Berarducci, 2009). Bir çok yerli ve yabancı araştırmacı siber zorbalık türlerini araştırmıştır.

Siber zorbalığın bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak karşı kişi veya gruba istenmeyen yazı veya görüntü göndermesiyle oluşacağı gibi, siber zorbalığı oluşturacak çeşitli yöntemler de mevcuttur (Willard, 2005). Siber zorbalık türlerine yönelik örnekler Willard (2005)'in çalışmalarından esinlenilmiştir. Bunlar;

- **Kışkırtma (Flaming):** Çevrimiçi kişi veya kişilere yönelik kaba, öfkeli ve müstehcen mesajlar göndermek.
“Mehmet’in Ahmet’e çevrimiçi oyun sırasında sinirlenip ağıza alınmayacak kaba ve müstehcen mesajlar gönderir.”
- **Siber taciz (Harassment):** Tekrar tekrar bir kişiye veya kişilere saldırgan mesajlar göndermek.
“Ali öğretmenine Veli’nin kendisine şiddet uyguladığını söyler. Sonrasında Ali eve geldiğinde e-postasına yaklaşık 20 adet saldırganlık, öfke ve şiddet içerikli mesajlar geldiğini görmüştür.”

- **Korku yaratma (Cyberstalking):** Tehdit ve kişinin yüksek derecede korkmasına neden olacak metin veya görüntü göndermek.
“Erkek arkadaşından ayrılan Ayşe, eski erkek arkadaşından sık sık tehdit içeren mesajlar alır. Eski erkek arkadaşı, Ayşe hakkında asılsız söylemler çıkartacağını ve müstehcen resimlerini internet ortamında dağıtacağını söyleyerek tehdit eder.”
- **İftira (Denigration):** Bir kişi hakkında başka kişilere asılsız, utandırıcı vb. ifadeler göndermek.
“Ahmet Öğretmeni sevmeyen bazı öğrenciler, öğretmeni hakkında sosyal paylaşım sitelerinde onunla ilgili dedikodular, söylentiler veya alay edici karikatür yayınlarlar.”
- **Başkası gibi davranarak kendini gizleme (Masquerade):** Bir bireyin veya bireylerin hesaplarını ele geçirerek onu zora sokacak eylemlerde bulunmasıdır. Bu durum kişinin çevresinde itibarını kaybetmesine neden olabilir.
“Ayşe, Fatma’yı sosyal paylaşım hesabından giriş yaptığı esnada izler ve şifresini öğrenir. Sonrasında Ayşe Fatma’nın hesabını kullanarak, onun erkek arkadaşına onu zora sokacak mesajlar gönderir.”
- **Özel bilgileri açığa çıkarmak (Outing):** Bir kişiyle ilgili mesajlar, videolar gibi kişinin utanmasına sebep olacak özel bilgileri yayınlamak.
“Ayşe ile Fatma birlikte spor merkezine gitmektedirler. Fatma spordan sonra üstünü değiştirdiği sırada, Ayşe onun resmini çeker. Daha sonra bu resmi sosyal paylaşım sitesinde dağıtmıştır.”
- **Dışlama (Exclusion):** Kasıtlı olarak bir kişiyi veya kişileri çevrimiçi (online) gruptan çıkartmak.
“Ali, okulda girişimcilik kulübünün üyesidir. Kendine verilen görevleri yerine getirmediğinden kulüp başkanı tarafından gruptan çıkarılır. Daha sonra kulüp üyelerinin her akşam çevrimiçi olarak oynadıkları oyundan Ali’yi atarlar.”

Smith vd. (2006) tarafından yapılan çalışmada, siber zorbalık türlerinin mevcut teknolojiye göre çeşitlilik gösterdiği ifade edilmiştir. Bunlar;

- Metin mesajı zorbalığı,
- Resim/Video klip zorbalığı (Cep telefonu kamerası ile),
- Telefon araması zorbalığı (Cep telefonu aracılığı ile),
- E-Mail zorbalığı,
- Sohbet odası zorbalığı,
- Anlık mesajlaşma aracılığı ile yapılan zorbalık,
- Web sitesi aracılığı ile yapılan zorbalıktır.

Siber zorbalık türleri incelendiğinde daha çok, kişisel hesap şifrelerini ele geçirmeye çalışmak, kişiler hakkında asılsız söylentiler çıkarmak, kişileri küçük düşürecek veya utandıracak resimler veya metinler yayınlamak, tehdit içerikli mesajlar göndermek ve kişiyi çevrimiçi gruplardan atmak olarak görülebilir (Vandebosch ve Katrien, 2008).

2.3.7. Siber Zorbalık Araçları

Son yıllarda bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler, insan hayatını birçok yönde etkilemiştir. Akıllı (Smart) telefonların ve tablet bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte GSM operatörlerinin ve belediyelerin kablosuz olarak internete erişim olanağı sağlamaları, internetin yaşamımızın her anına girmesine yol açmıştır. İnternetin bu derece yaygınlaşıp avucumuzun içine kadar girmesi ve internete erişim sağlayan araç-gereçlerin artması, siber zorbalıkta kullanılan yöntemleri ve araçları da çeşitlendirmiştir. Siber zorbalık aracı olarak en çok kullanılan yöntemler, cep telefonuyla arama veya mesaj, video, resim gönderme, web sayfası oluşturma, sosyal ortamda kötü paylaşımlarda bulunma olarak görülmektedir (Beran ve Li, 2005; Juvonen ve Gross, 2008; Kowalski ve Limber, 2007; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Smith vd., 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004, Ybarra vd., 2006).

Shariff ve Gouin (2005) ise siber zorbalıkta genellikle kullanılan araçların bloglar, e-posta, web siteleri, sohbet odaları, yazılı mesajlar, tartışma grupları, anlık mesajlaşma, fotoğraf / video klipler, sosyal paylaşım siteleri, cep telefonu kameraları, çevrimiçi kişisel anket siteleri olduğunu belirtmiştir.

2.3.8. Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Son yıllarda bir çok araştırmacının çalışmalarına konu olan siber zorbalığın, dünyanın farklı noktalarında yapılan çalışmaları incelendiğinde giderek büyüyen bir problem olduğu görülmüştür (Hinduja ve Patchin, 2012; Li, 2007).

Topçu (2008) tarafından 13-21 yaşları arasındaki ergenlerin ne sıklıkla siber zorbalıkta bulduklarını veya siber zorbalığa maruz kaldıklarını araştırmıştır. Yapılan çalışmada siber zorbalık yapma veya mağdur olma durumlarına göre ölçekteki maddelere —hiçbir zaman, —bir veya iki kez, —üç-beş kez veya beş kereden fazla şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda bireylerin %47.6'sının siber zorbalık durumlarına dahil oldukları gözlemlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık sıklıkları incelendiğinde, bir kez siber zorbalığa dahil olma durumları kızların % 7.8 olarak tespit edilirken, erkeklerde bu oran % 6.6 olarak tespit edilmiştir. Tekrarlı olarak siber zorbalıklara dahil olma durumlarında, kızlarda % 40 iken, erkeklerde bu oran % 57.6 olarak tespit edilmiştir.

Arıcak vd. (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin %35.7'sinin siber zorbalık yaptıkları, %23.8'inin ise siber zorbalık ve mağdur durumlarını yaşadıkları tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorba ve siber mağdur oldukları görülmüştür. Öğrencilerin en çok karşılaştıkları siber zorbalık davranışının, elektronik iletişim araçları yoluyla hakarete uğramak olduğu (%20,2) tespit edilmiştir. Hakarete uğramayı sırasıyla; tehdit etme (%18,6), fotoğrafları izinsiz olarak yayınlama ve paylaşma (%15,5), kendileri hakkında asılsız söylemlerin üretilmesi ve yayılması (% 14,7) ve sataşma (% 13,2) izlemektedir.

Aydoğan, Dilmaç ve Deniz (2009) tarafından ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerle yapılan araştırmada, öğrencilerin % 22.5'i bir ve daha fazla siber zorbalık davranışlarını yaptıkları görülürken, %32.6'sının ise en az bir kez siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Arıcak vd., (2008) tarafından yapılan araştırmada ise öğrencilerin siber zorbalık yapma oranını %36 olarak tespit etmiştir.

Özdemir ve Akar (2011) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinin %14'ü siber zorbalık davranışlarına maruz kalırken, %10'unun siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Siber zorbalığın en çok yaşandığı ortamlar sosyal paylaşım siteleri ve cep

telefonu olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca günde beş saatten fazla internette kalan bireylerin daha fazla siber zorbalık davranışı yaptıkları gözlemlenmiştir.

Gezgin ve Çuhadar (2012), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesine yönelik 162 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek olduğu ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kızların erkeklere göre duyarlılıklarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ayas ve Horzum (2012) tarafından ilköğretim ikinci kademedeki 413 öğrenciye uygulanan araştırmada, öğrencilerin %18.6'sının siber zorbalığa maruz kaldığı ve %11.6'sının siber zorbalık davranışları gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca 8. sınıf öğrencilerinin 6. ve 7. sınıf öğrencilerine göre daha fazla siber zorbalık davranışlarda bulunduğu, bunun yanında 6. sınıf öğrencilerinin de daha fazla siber zorbalık mağduru oldukları görülmüştür.

İnelöz ve Uçanok (2013) tarafından ergenlerin siber zorbalık olaylarının altında yatan nedenlere ilişkin fikirlerini, bu duruma karşın duygusal tepkilerini ve mücadeleye yönelik önerilerini incelemek amacıyla, liseye giden toplamda 2658 (%47.9 erkek, %52.1 kız) birey üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Araştırmada ergenlere açık uçlu sorular yöneltilerek siber zorbalığın nedenleri, verilen duygusal tepkiler ve baş etme yöntemlerine ilişkin üç ayrı boyut üzerinde durulmuştur. Birinci boyut olan siber zorbalığın nedenlerine ilişkin düşünceleri, örneklemin hemen hemen yarısının internet ortamında yapılan zorbalık içeren davranışların zorba kişilerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. İkinci boyut olan ergenlerin siber zorbalığa verdikleri duygusal tepkiler ise; neredeyse örneklemin yarısı negatif duygu hissettiğini ve beşte biri üzüntüyle ilişkili duygular hissettiğini bildirmişlerdir. Ayrıca örneklemin neredeyse üçte birinin yüzleşme ve uzaklaşmayı içeren durumları tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Akbaba ve Eroğlu (2013)'nin ilköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin nedenlerini belirlemek amacıyla toplamda 231 (% 54,5'i kız, % 45,5'i erkek) ilköğretim öğrencisi üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; ilköğretim öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyinin düşmesinin siber zorbalık yapma davranışlarını arttırdığını ve ebeveynlerin internet kullanma becerisine ilişkin algı

yükseldikçe ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalığa karışma durumlarının azaldığını göstermiştir. Ayrıca ebeveyn denetiminin artmasının ilköğretim öğrencilerinin siber zorbalık içeren davranışlarda bulunmalarını azalttığı belirtilmiştir.

Bayram ve Saylı (2013) tarafından üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışlarının ne ölçüde var olduğunu belirlemek amacıyla 612 öğrenciyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin %30,6'sı en az bir kez tehdit veya küçük düşürülmek amacıyla siber zorbalığa maruz kaldıkları ve en fazla uygulanan siber zorbalığın e-posta olduğu, bunu sohbet odaları/mesaj panoları, yorumlar/sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetlerin izlediği gözlemlenmektedir. Ayrıca, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptıkları, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür.

Soydaş ve Uçanok (2014)'un ergenlerin ve ebeveynlerin demografik özellikleri ile ergenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım özellikleri ve sanal ortamda zorbalığa dahil olma arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla, ilköğretim ikinci kademe ve liseye devam etmekte olan toplamda 1365 (%47.5 erkek, %52.5 kız) kişi üzerinde yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre küçük yaşta erkekler ve daha uzun süredir internet kullanan kızlar, annesinin bilgisayar kullanma becerisini daha iyi değerlendiren buna karşılık annesinin eğitim düzeyinin daha düşük olduğunu bildiren kızların siber zorbalığa daha fazla maruz kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca daha sık internete giren ve annesinin bilgisayar kullanma becerisini daha iyi değerlendiren erkekler ile uzun süredir cep telefonu ve internet kullanan kızların ve internete daha sık giren kızların daha fazla siber zorbalık yaptığı gözlemlenmiştir.

Baran, Keskin ve Genç (2014) tarafından 221 öğretmen adayı üzerinde Facebook'ta zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma durumları araştırılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, erkek öğretmen adaylarının kadınlara göre bu sosyal ağda daha fazla zorbalığa maruz kaldığı ve zorbalık yapma veya maruz kalma dereceleri arasında orta boyutta bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, Facebook'a girmek için kullanılan teknolojiler arttıkça daha fazla zorbalık yapıldığı ve daha fazla zorbalığa maruz kalındığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, sözel bölümlerdeki öğretmen adaylarının sayısal bölümlere göre nispeten daha az siber zorbalık yaptıkları ve son olarak

Facebook ağını güvenli bir ortam olarak gören öğretmen adayları incelendiğinde onların daha fazla Facebook zorbalığı yaptığı tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını tespit etmek amacıyla Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 296 öğretmen adayı üzerinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu fakat cinsiyet ve bölüme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür (Uysal vd., 2014).

Hinduja ve Patchin (2005) tarafından internet kullanıcılarının siber zorbalık yaşantılarını belirlemek amacıyla 1500 kişi üzerinde çalışma yapılmıştır. Bireylerin %34'ünün siber zorbalığa maruz kaldığı, %16'sının ise tehdit aldığı ve güvenliklerinden endişe duydukları ve bu tür durumların en çok sohbet (chat) odalarında yaşandığı tespit edilmiştir. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalan kullanıcıların %40'ının yaşadıkları durumları hiç kimseye paylaşmadıkları görülürken, yalnızca % 14.3'ünün yaşadıkları durumları aileleri ve öğretmenleriyle paylaştıkları görülmüştür.

Li (2005) tarafından siber zorbalık düzeyinin görülme sıklığını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, ilköğretim birinci kademedeki 264 öğrencinin neredeyse yarısının zorbalık kurbanı olduğu ve neredeyse dörtte birinin de siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin %22.3'ü, kız öğrencilerin ise %11.6'sının siber zorbalık yaptıkları, erkek öğrencilerin %25'inin, kız öğrencilerin ise %25.6'sının siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür.

Schneider vd., (2012) tarafından yapılan araştırmada son 12 ayda öğrencilerin %15.8'i siber zorbalık yaşantılarının olduğunu bildirirken, %25.9'unun okul zorbalığı yaşantıları olduğu saptanmıştır. Siber zorbalığa maruz kalanların %59.7'si aynı zamanda okul zorbalığına da maruz kalırken, okul zorbalığına maruz kalanların %36.3'ü aynı zamanda siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür. Rapor edilen siber zorbalık ve okul zorbalığına genel olarak bakıldığında, öğrencilerin üçte birinin zorbalık kurbanı oldukları, bunların %6.4'ü sadece siber zorbalık kurbanı, %16.5'i sadece okul zorbalığı kurbanı ve %9.4'ü hem siber zorbalık kurbanı hem de okul zorbalık kurbanı olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde, Schenk ve Fremouw (2012), tarafından toplamda 799 (%71.6% kadın, %28.4 erkek) lise öğrencisi üzerinde siber zorbalığın yaygınlığı ve

psikolojik etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin % 8.6'sının siber mağdur oldukları, mağduriyet yaşayan öğrencilerin daha fazla intihar düşüncesi, planlaması ve girişimlerine sahip oldukları bulunmuştur.

İletişim araçlarının artması bireylerin arkadaş çevrelerini genişleterek yeni sosyal ağlarda farklı kişilerle tanışması, bireyde sosyal hayata yönelik kaygılarını, korkularını, sıkıntılarını hafifletirken, siber zorbalık ve elektronik taciz gibi olumsuz amaçlara da hizmet edebilmektedir (Subrahmanyam & Smahel, 2011).

2.3.9. Siber Zorbalığın Etkileri

Siber zorbalık davranışları, siber zorbaların ve siber mağdurların üzerinde çok önemli sorunlara yol açmaktadır (Eroğlu, 2011).

Ybarra vd., (2006) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalığa maruz kalan bireylerin neredeyse üçte biri duygusal stres yaşadığı görülmüştür. Ayrıca siber mağdurların üçte birinin, kişisel bilgilerinin başkasına gönderilmesinden veya sanal ortamda yayınlanmasından dolayı utanç duyduklarını ve kendilerini tehdit altında hissettiklerini bildirmişlerdir.

Ybarra vd., (2007) tarafından yapılan bir başka çalışmada siber zorbalığa maruz kalan bireylerin okuldan kaçma, okulu bırakma, okula silah getirme ve tutuklanma olaylarıyla arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada siber mağdurların, alkol, uyuşturucu kullanmalarının yüksek olduğu bunun yanında aile bağlarının zayıf olduğu gözlemlenmektedir.

Şahin vd., (2010) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, siber mağdur bireylerde cinsiyet fark etmeksizin yaşadıkları ortak duygunun öfke olduğu, bunun yanı sıra sadece kızlarda üzüntü ve aşağılanmak duygusu görülürken, erkeklerde nefret ve intikam isteği olduğu tespit edilmiştir.

Siber zorbalık mağduru olan bireylerde, sinirlenme, utanma, korku yaşama, kaygı duyma, derslere yoğunlaşamama durumları okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmalarına neden olduğu belirlenmiştir (Beren ve Li, 2005). Hatta daha ileriki boyutlarda, yalnızlık, anksiyete, depresyon, teknolojiden uzaklaşma ve intihar girişimleri görülmektedir (Ybarra ve Michell, 2004). Günümüzdeki çoğu öğretmenin ve yöneticinin, zorbalığın okullarda bir problem olduğunun farkında olmasına rağmen,

sadece küçük bir kısmı, öğrencilerin elektronik ortamda zorbalığa maruz kaldığını düşünmektedir (Beren ve Li, 2005).

2.3.10. Siber Zorbalıkla Mücadele Etme Yöntemleri

Siber zorbalıkla mücadele etme yöntemleriyle alakalı yerli ve yabancı çalışmalar mevcuttur.

Riebel, Jäger ve Fisher (2009) geleneksel ve siber zorbalığı bir arada incelendiği çalışmada baş etme yöntemlerine ilişkin yanıtları dört başlık altında toplamıştır. Bunlar;

1. Sosyal baş etme (Arkadaşlardan, Öğretmenlerden, yaş olarak büyük kardeş veya anne babadan yardım isteme),
2. Saldırgan baş etme ('onu incitirim', 'onu aşağılarım', 'ona hakaret ederim'),
3. Yardımcı olmayan baş etme ('ne yapacağımı bilemem', 'ağlamaya başlarım', 'kaçarım'),
4. Bilişsel baş etme ('durmasını söylerim', 'neden bunu yaptığını düşünürüm').

Siber zorbalıkta tıpkı geleneksel zorbalıkta olduğu gibi ortaya çıkan durumun şakalardan veya dedikodulardan mı ibaret yoksa gerçekten olayın boyutunun zorbalık mı olduğunun iyi değerlendirilmesi gerekmektedir (Willard, 2007).

Günden güne yenilenen bilgi ve iletişim teknolojileri ebeveynlerin internet ortamında olan gelişmelere tanık olmalarını ve tecrübe etmelerini zorlaştırmaktadır. Bireylerin ebeveynlerinin bu durumlarına karşılık, sanal ortamda karşılaştıkları zorbaca davranışları ebeveynlerine anlatması yerine arkadaşlarına anlatmayı tercih etmesine sebep olacaktır (Juvonen ve Gross, 2008; Slonje ve Smith, 2008). Araştırmalarda ergenlere siber zorbalığa maruz kaldıklarını bir yetişkine bildirmeme sebepleri sorulduğunda, ebeveynlerinin interneti yasaklamalarından korktukları ve bu durumla kendilerinin başa çıkması gerektiğini bildirmişlerdir (Juvonen ve Gross, 2008).

Shariff ve Hoff (2007) öğrencilerin siber zorbalığa karşı bilinçlendirilmesi için eğitim politikalarının geliştirilmesi, öğretmenlerin eğitilmesi, etkileşimli çevrimiçi eğitim programlarının hazırlanması ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini bildirmektedir.

2.4. Öz-yeterlik ve Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı

Öz-yeterlik ile ilgili son zamanlarda çeşitli disiplinlerle ilgili yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılan değişkenlerdendir. Öz-yeterlikle ilgili yapılan araştırmalarda "öz-yeterlik inancı", "öz-yeterlik yargısı", "öz-yeterlik algısı", ya da "öz-yeterlik duygusu" gibi farklı kullanımlar görülmektedir. Bu araştırmada "öz-yeterlik algısı" kavramı kullanılmıştır.

Öz-yeterlik algısı bireylerin yaptıkları veya yapacakları seçimleri, başarıya ulaşma çabalarını ve yaşadıkları endişe derecesini güçlü biçimde etkileyecektir (Işıksal ve Aşkar, 2003). Öz-yeterlik, bireyin belli bir sonuç elde etmek için gerekli performansı sağlamada kendi yeteneğine olan güvenidir (Demir, 2008). Aşkar ve Umay (2001)'a göre öz-yeterlik algısı gelişmiş bir bireyin karşılaştığı zorluklardan kaçmayarak bu zorlukların üstesinde gelmeye çalışmasıdır.

Bandura (1995), bireylerin öz-yeterlik inançlarının dört temel faktörden etkilendiğini belirtmiştir. Bu faktörler:

- Geçmiş deneyimler (başarı veya başarısızlıklar),
- Gözleme dayalı deneyimler (başkalarının başarı ve başarısızlıkları),
- İkna süreci (arkadaşlar, aileden gelen onay),
- Duyuşsal süreç (kaygı, heyecan, korku vb.) .

Öz-yeterlik bireyin becerilerinin bir işlevi değildir. Bireyin becerilerini kullanarak yapabildiklerine ilişkin kendisine olan inancının bir ürünüdür. Öz-yeterlik, yaşantılar aracılığıyla gelişmekte olup, bireyin yapmış olduğu eylemlerin etkililiğini değerlendirmesi ve bu eylemleri başka kişilerin eylemleri ile kıyaslamasıdır (Kahyaoğlu ve Yangın, 2007). Bandura'ya (1997) göre bir işte başarılı olabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmak değildir; aynı zamanda bu bilgi ve becerileri etkin bir şekilde kullanabilmek için bireyin kendine olan inancı son derece önemlidir. Öz-yeterlik, bir tür yetenek değil, "Bu işi başarabilirim" inancıdır. Bu konuda yapılan araştırmalar, her hangi bir eylemde veya durumda öz-yeterlik inancı yüksek olan bireylerin o eylem veya durumu kapsayan etkinliklere dahil olmada daha istekli olduğu ve bu tür etkinliklerden beklentilerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bireylerin her hangi bir

güçlükle karşılaştıklarında söz konusu güçlükle baş etmeleri de daha kolay olduğu belirtilmiştir (Karsten ve Roth, 1998; Compeau ve Higgins, 1995).

 z-yeterlik, başarı üzerinde etkili olacağı düşünülerek pek çok alana uyarlandığı ve farklı disiplinlerde kullanıldığı görülmektedir (Karagöz, 2005; Büyükduman, 2006). Bilgisayar kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalarda bilgisayar öz-yeterlik inancının önemli bir değişken olduğu belirtilmektedir (Compeau ve Higgins, 1995). Bilgisayar  z-yeterlik inancı, “bireyin bilgisayar kullanma konusunda kendine ilişkin yargısı” olarak tanımlanmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar, bilgisayar öz-yeterlik inancı yüksek olan bireylerin bilgisayara ilişkin etkinliklere katılmada daha istekli olduklarını ve bu tür çalışmalardan beklentilerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Karsten ve Roth, 1998).

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilecektir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma deseni, ilişkisel tarama türündedir. Karasar (2009)'a göre; ilişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

Şekil 2. Bağımlı – Bağımsız Değişken İlişkisi

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilindeki BÖTE öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Yeditepe Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fatih Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi'nde öğrenim gören öğretmen adaylarından örnekleme yöntemiyle seçilen 202'si (%57,4) kız, 150'si (%42,6) erkek toplam 352 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, Arıçak, Kınay ve Tanrıku (2011), tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği”, Aşkar ve Umay (2001), tarafından geliştirilen “Bilgisayar Öz-yeterlik Ölçeği” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu katılımcıların yaş, cinsiyet, günlük internet kullanım süreleri, sosyal ağları kullanma sıklıkları, ve siber zorba/mağdur olma durumlarına ilişkin bilgiler elde etmek amacıyla kullanılmıştır.

3.5. Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği (SDÖ)

Tanrıkulu, Kınay ve Arıca (2011) tarafından geliştirilen siber zorbalık duyarlılığı ölçeği 14 madde ve tek faktörden oluşmaktadır. Bu tek faktör toplam varyansın %27.70'ini açıklamaktadır. Tek faktör altındaki faktör yükleri .32 ile .73 arasında değişmektedir. Elde edilen bu tek faktörlü yapı, doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş, modelin kabul edilebilecek düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2/sd= 2.06$ ve $RMSEA= .078$). Ölçekteki sorular “Evet” seçeneği 3 puan, “Bazen” seçeneği 2 puan, “Hayır” seçeneği 1 puan olacak şekilde hesaplanmıştır. Ölçekten elde edilecek maksimum puan 42, en düşük puan ise 14’tür.

3.6. Bilgisayar İlişkin Öz-yeterlik Algısı Ölçeği (BÖÖ)

Aşkar ve Umay (2001) tarafından geliştirilen ölçek 18 maddeden oluşmaktadır. Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0,855$ olarak yüksek derecede güvenilir bulunmuştur. Cronbach’s Alpha Katsayısının değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme kriteri (Özdamar, 2004);

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Yanıtlar 5’li likert tipine uygun olarak puanlanmakta olumlu maddeler için “Her zaman-5, Çoğu zaman-4, Bazen-3, Nadiren -2, Hiçbir zaman-1” olarak puanlama yapılırken, olumsuz maddelerde “Her zaman-1, Çoğu zaman-2, Bazen-3, Nadiren -2, Hiçbir zaman-1” olarak puanlama tersine çevrilmektedir. Ölçekteki maddelerin çoğunun ayırt ediciliklerinin yüksek olduğu (ortanca 0.44) saptanmıştır. Araştırmada kullanılan

ölçekte en düşük puan 18, en yüksek puan 90 olarak hesaplanmış ve yüksek puanlar olumlu tutumu yansıtmıştır.

3.7. Verilerin Toplanması

Bilgisayar İlişkin Öz-yeterlik Algısı Ölçeği, Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu İstanbul ilindeki çeşitli üniversitelerde Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 363 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Katılımcılara katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu bildirildikten sonra isteyen katılımcılara ölçekler uygulanmıştır. Öğrenciler veri toplama araçlarına ortalama olarak 20 dakikada cevaplandırmışlardır. Uygulamalar sonucunda boş bırakıldığı ya da ciddi biçimde doldurulmadığı tespit edilen veriler analize sokulmamıştır. Bu nedenle istatistiksel analizlerin yapıldığı örneklem 352 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın uygulama boyutu yaklaşık 1,5 ay sürmüştür.

3.8. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey Post Hoc testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyon, etki ise regresyon analizi ile test edilmiştir. Ölçekler arasındaki korelasyon ilişkileri aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006).

<i>r</i>	<i>İlişki</i>
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde araştırma probleminin çözümü için, BÖTE öğretmen adaylarından ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklamalar yazılmıştır.

4.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü üniversite, öğrenim gördüğü sınıf) gösteren betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.

Tablo 4.1.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Cinsiyetine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Kız	202	57,4
Erkek	150	42,6
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre 202'si (%57,4) kız, 150'si (%42,6) erkek olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.1.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Yaş Grubuna Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
18-20	144	40,9
21-23	142	40,3
24 Ve üstü	66	18,8
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının yaş grubu değişkenine göre 144'ü (%40,9) 18-20, 142'si (%40,3) 21-23, 66'sı (%18,8) 24 ve üstü olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.1.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Bahçeşehir Üniversitesi	17	4,8
Fatih Üniversitesi	31	8,8
İstanbul Aydın Üniversitesi	31	8,8
Marmara Üniversitesi	103	29,3
Yeditepe Üniversitesi	56	15,9
Yıldız Teknik Üniversitesi	114	32,4
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü üniversite değişkenine göre 17'si (%4,8) Bahçeşehir Üniversitesi, 31'i (%8,8) Fatih Üniversitesi, 31'i (%8,8) İstanbul Aydın Üniversitesi, 103'ü (%29,3) Marmara Üniversitesi, 56'sı (%15,9) Yeditepe Üniversitesi, 114'ü (%32,4) Yıldız Teknik Üniversitesi olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.1.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
1.sınıf	196	55,7
4.sınıf	156	44,3
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre 196'sı (%55,7) 1. sınıf, 156'sı (%44,3) 4. sınıf olarak dağılmaktadır.

4.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanım Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt, günlük ortalama interneti kullanma süresi, internet ortamında etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı, sosyal ağları kullanma sıklığı, sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden takip ettiği kişi sayısı, siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık yapma durumları gibi internet kullanım özelliklerini gösteren betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.

Tablo 4.2.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıtı Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Bilgisayar	189	53,7
Telefon	163	46,3
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt değişkenine göre 189'u (%53,7) bilgisayar, 163'ü (%46,3) telefon olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
5 Saatten Az	166	47,2
5-10 Saat	148	42,0
11-20 Saat	38	10,8
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının günlük ortalama interneti kullanma süresi değişkenine göre 166'sı (%47,2) 5 saatten az, 148'i (%42,0) 5-10 saat, 38'i (%10,8) 11-20 saat olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının İnternet Ortamındaki Etkinliklerde Kimliğini Gizleme veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklığına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Hiçbir Zaman	149	42,3
Nadiren	107	30,4
Arada Sırada	60	17,0
Çoğunlukla	36	10,2
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının internet ortamındaki etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı değişkenine göre 149'u (%42,3) hiçbir zaman, 107'si (%30,4) nadiren, 60'ı (%17,0) arada sırada, 36'sı (%10,2) çoğunlukla olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağları Kullanma Sıklığına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Hiçbir Zaman	10	2,8
Nadiren	33	9,4
Arada Sırada	71	20,2
Çoğunlukla	238	67,6
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının sosyal ağları kullanma sıklığı değişkenine göre 10'u (%2,8) hiçbir zaman, 33'ü (%9,4) nadiren, 71'i (%20,2) arada sırada, 238'i (%67,6) çoğunlukla olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayısına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Yok	38	10,8
1-99 Kişi	80	22,7
100-249 Kişi	117	33,2
250-499 Kişi	70	19,9
500 Kişi Ve üstü	47	13,4
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı değişkenine göre 38'i (%10,8) yok, 80'i (%22,7) 1-99 kişi, 117'si (%33,2) 100-249 kişi, 70'i (%19,9) 250-499 kişi, 47'si (%13,4) 500 kişi ve üstü olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.6. BÖTE Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayısı Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Yok	36	10,2
1-99 Kişi	86	24,4
100-249 Kişi	136	38,6
250 Kişi Ve üstü	94	26,7
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının sosyal ağlarda ortalama kendisinin takip ettiği kişi sayısı değişkenine göre 36'sı (%10,2) yok, 86'sı (%24,4) 1-99 kişi, 136'sı (%38,6) 100-249 kişi, 94'ü (%26,7) 250 kişi ve üstü olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.7. BÖTE Öğretmen Adaylarının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumu Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Hiçbir Zaman	223	63,4
Bir Defa	43	12,2
Bir İki Defa	70	19,9
Çok Kez	16	4,5
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının hayatında başına siber zorbalık gelme durumu değişkenine göre 223'ü (%63,4) hiçbir zaman, 43'ü (%12,2) bir defa, 70'i (%19,9) bir iki defa, 16'sı (%4,5) çok kez olarak dağılmaktadır.

Tablo 4.2.8. BÖTE Öğretmen Adaylarının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%
Hiçbir Zaman	309	87,8
Bir Defa	14	4,0
Bir İki Defa	29	8,2
Toplam	352	100,0

BÖTE öğretmen adaylarının başkalarına siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre 309'u (%87,8) hiçbir zaman, 14'ü (%4,0) bir defa, 29'u (%8,2) bir iki defa olarak dağılmaktadır.

4.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-yeterlik Algılarına İlişkin Bulgular

Bu başlığın altında BÖTE Öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının demografik özellikleri ve internet kullanım özelliklerine göre incelenecektir.

4.3.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Demografik Özelliklere Göre Ortalamaları

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü üniversite,

öğrenim gördüğü sınıf) göre farklılık anlamlı olup olmadığını göstermeye yönelik tablolar çıkarılmıştır.

Tablo 4.3.1.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algularının Öğrenim Gördükleri Üniversitelere Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Bahçeşehir Üniversitesi	17	68,588	9,766	4,344	0,001
	Fatih Üniversitesi	31	65,387	11,485		
	İstanbul Aydın Üniversitesi	31	66,484	10,158		
	Marmara Üniversitesi	103	60,194	11,704		
	Yeditepe Üniversitesi	56	65,589	8,576		
Yıldız Teknik Üniversitesi	114	64,667	9,354			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının öğrenim gördüğü üniversite değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,344$; $p=0,001<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Öğrenim gördüğü üniversite Bahçeşehir Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($68,588 \pm 9,766$), öğrenim gördüğü üniversite Marmara Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,194 \pm 11,704$) yüksek bulunmuştur. Öğrenim gördüğü üniversite İstanbul Aydın Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($66,484 \pm 10,158$), öğrenim gördüğü üniversite Marmara Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,194 \pm 11,704$) yüksek bulunmuştur. Öğrenim gördüğü üniversite Yeditepe Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($65,589 \pm 8,576$), öğrenim gördüğü üniversite Marmara Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,194 \pm 11,704$) yüksek bulunmuştur. Öğrenim gördüğü üniversite Yıldız Teknik Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($64,667 \pm 9,354$), öğrenim gördüğü üniversite Marmara Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,194 \pm 11,704$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.1.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	1.sınıf	196	63,531	10,422	-0,774	0,440
	4.sınıf	156	64,404	10,634		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.3.1.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Kız	202	62,302	9,682	-3,397	0,001
	Erkek	150	66,093	11,201		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-3.397$; $p=0.001<0,05$). Erkek üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($x=66,093$), kız üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($x=62,302$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.1.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Yaş Grubuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	18-20	144	60,750	10,678	13,000	0,000	2 > 1
	21-23	142	65,373	9,618			
	24 ve üstü	66	67,697	10,181			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının yaş grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=13,000$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Yaş grubu 21-23 olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara

ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($65,373 \pm 9,618$), yaş grubu 18-20 olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,750 \pm 10,678$) yüksek bulunmuştur. Yaş grubu 24 ve üstü olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($67,697 \pm 10,181$), yaş grubu 18-20 olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,750 \pm 10,678$) yüksek bulunmuştur.

4.3.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının İnternet Kullanım Özelliklerine Göre Ortalamaları

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt, günlük ortalama interneti kullanma süresi, internet ortamında etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı, sosyal ağları kullanma sıklığı, sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden- takip ettiği kişi sayısı, hayatında başına siber zorbalık gelme durumu, başkalarına siber zorbalık yapma durumu gibi internet kullanım özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını gösteren tablolar çıkarılmıştır.

Tablo 4.3.2.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıtı Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Bilgisayar	189	66,085	10,188	4,266	0,000
	Telefon	163	61,405	10,347		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=4.266$; $p=0.000<0,05$). İnternet kullanımında daha çok bilgisayarı tercih eden üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($x=66,085$), internet kullanımında daha çok telefonu tercih eden üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($x=61,405$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.2.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Bilgisayara	5 Saatten Az	166	60,759	10,218	22,972	0,000	2 > 1
İlişkin Öz-	5-10 Saat	148	65,358	9,700			3 > 1
yeterlik Algısı	11-20 Saat	38	72,105	9,305			3 > 2

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının günlük ortalama interneti kullanma süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=22,972$; $p=0,000<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Günlük ortalama interneti kullanma süresi 5-10 saat olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($65,358 \pm 9,700$), günlük ortalama interneti kullanma süresi 5 saatten az olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,759 \pm 10,218$) yüksek bulunmuştur. Günlük ortalama interneti kullanma süresi 11-20 saat olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($72,105 \pm 9,305$), günlük ortalama interneti kullanma süresi 5 saatten az olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($60,759 \pm 10,218$) yüksek bulunmuştur. Günlük ortalama interneti kullanma süresi 11-20 saat olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($72,105 \pm 9,305$), günlük ortalama interneti kullanma süresi 5-10 saat olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($65,358 \pm 9,700$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.2.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının İnternet Ortamında Etkinliklerde Kimliğini Gizleme Veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklığına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Hiçbir Zaman	149	62,953	11,255	1,115	0,343
	Nadiren	107	64,832	9,335		
	Arada Sırada	60	63,533	10,334		
	Çoğunlukla	36	65,833	10,848		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının internet ortamında etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık

gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.3.2.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Sosyal Ağları Kullanma Sıklığına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Hiçbir Zaman	10	61,600	15,414	0,718	0,542
	Nadiren	33	62,424	12,767		
	Arada Sırada	71	63,141	11,435		
	Çoğunlukla	238	64,454	9,641		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının sosyal ağları kullanma sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.3.2.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayısına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Yok	38	62,684	11,501	4,099	0,003	4 > 2
	1-99 Kişi	80	61,138	10,875			5 > 2
	100-249 Kişi	117	63,402	9,989			
	250-499 Kişi	70	65,929	10,904			
	500 Kişi Ve üstü	47	67,936	8,088			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,099$; $p=0,003<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı 250-499 kişi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($65,929 \pm 10,904$), sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı 1-99 kişi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($61,138 \pm 10,875$) yüksek bulunmuştur. Sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı 500 kişi ve üstü

olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($67,936 \pm 8,088$), sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı 1-99 kişi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($61,138 \pm 10,875$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.2.6. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayısına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Yok	36	62,694	12,231	3,129	0,026	4 > 2
	1-99 Kişi	86	61,419	10,529			
	100-249 Kişi	136	64,404	9,868			
	250 Kişi Ve üstü	94	65,968	10,344			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının sosyal ağlarda ortalama kendisinin takip ettiği kişi sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,129$; $p=0,026 < 0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Sosyal ağlarda ortalama kendisinin takip ettiği kişi sayısı 250 kişi ve üstü olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($65,968 \pm 10,344$), sosyal ağlarda ortalama kendisinin takip ettiği kişi sayısı 1-99 kişi olan üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($61,419 \pm 10,529$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.2.7. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Hiçbir Zaman	223	62,969	11,232	2,781	0,041	3 > 1
	Bir Defa	43	64,465	7,519			
	Bir İki Defa	70	66,971	8,442			
	Çok Kez	16	62,313	13,078			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının hayatında başına siber zorbalık gelme durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan

anlamli bulunmuştur ($F=2,781$; $p=0,041<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Hayatında başına bir iki defa siber zorbalık gelen üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ($66,971 \pm 8,442$), hayatında başına hiçbir zaman siber zorbalık gelmeyen üniversite öğrencilerinin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanlarından ($62,969 \pm 11,232$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.2.8. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algılarının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	Hiçbir Zaman	309	63,563	10,710	2,408	0,092
	Bir Defa	14	63,286	11,828		
	Bir İki Defa	29	68,000	6,262		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı puanları ortalamalarının başkalarına siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.3.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının “Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı” ile ilgili ifadelerine verdiği cevapların dağılımları Tablo 4.4.1.1.’de görülmektedir.

Tablo 4.3.3.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının “Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Çoğu Zaman		Her Zaman		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Madde1	36	10,2	43	12,2	100	28,4	111	31,5	62	17,6	3,340	1,200
Madde2	14	4,0	42	11,9	80	22,7	137	38,9	79	22,4	3,640	1,077
Madde3	16	4,5	39	11,1	72	20,5	160	45,5	65	18,5	3,620	1,050
Madde4	4	1,1	15	4,3	53	15,1	169	48,0	111	31,5	4,050	0,859
Madde5	6	1,7	31	8,8	113	32,1	142	40,3	60	17,0	3,620	0,926
Madde6	11	3,1	27	7,7	66	18,8	124	35,2	124	35,2	3,920	1,060
Madde7	9	2,6	24	6,8	47	13,4	81	23,0	191	54,3	4,200	1,069
Madde8	17	4,8	41	11,6	58	16,5	73	20,7	163	46,3	3,920	1,235
Madde9	12	3,4	32	9,1	83	23,6	130	36,9	95	27,0	3,750	1,057
Madde10	8	2,3	30	8,5	76	21,6	142	40,3	96	27,3	3,820	1,002
Madde11	8	2,3	73	20,7	131	37,2	114	32,4	26	7,4	3,220	0,934
Madde12	14	4,0	36	10,2	94	26,7	143	40,6	65	18,5	3,590	1,028
Madde13	64	18,2	62	17,6	99	28,1	73	20,7	54	15,3	2,970	1,315
Madde14	91	25,9	84	23,9	73	20,7	69	19,6	35	9,9	2,640	1,320
Madde15	18	5,1	59	16,8	113	32,1	103	29,3	59	16,8	3,360	1,100
Madde16	10	2,8	29	8,2	70	19,9	151	42,9	92	26,1	3,810	1,007
Madde17	16	4,5	29	8,2	67	19,0	131	37,2	109	31,0	3,820	1,100
Madde18	59	16,8	107	30,4	111	31,5	55	15,6	20	5,7	2,630	1,107

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı” ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde;

Madde1’de yer alan “Bilgisayar kullanmaya karşı özel bir yeteneğim olduğuna inanırım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %10,2’si (n=36) hiçbir zaman, %12,2’si (n=43) nadiren, %28,4’ü (n=100) bazen, %31,5’i (n=111) çoğu zaman, %17,6’sı (n=62) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayar kullanmaya karşı özel bir yeteneğim olduğuna inanırım.” ifadesine orta (3,340 ± 1,200) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde2’de yer alan “Bilgisayar konusunda yetenekliyim.” İfadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,0’ı (n=14) hiçbir zaman, %11,9’u (n=42) nadiren, %22,7’si (n=80) bazen, %38,9’u (n=137) çoğu zaman, %22,4’ü (n=79) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE

öğretmen adaylarının “Bilgisayar konusunda yetenekliyim.” ifadesine yüksek ($3,640 \pm 1,077$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde3’de yer alan “Bilgisayar başındayken kendimi yeterli hissediyorum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,5’i (n=16) hiçbir zaman, %11,1’i (n=39) nadiren, %20,5’i (n=72) bazen, %45,5’i (n=160) çoğu zaman, %18,5’i (n=65) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayar başındayken kendimi yeterli hissediyorum.” ifadesine yüksek ($3,620 \pm 1,050$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde4’de yer alan “Yeterince uğraşırsam bilgisayarla ilgili sorunları çözebilirim.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %1,1’i (n=4) hiçbir zaman, %4,3’ü (n=15) nadiren, %15,1’i (n=53) bazen, %48,0’ı (n=169) çoğu zaman, %31,5’i (n=111) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Yeterince uğraşırsam bilgisayarla ilgili sorunları çözebilirim.” ifadesine yüksek ($4,050 \pm 0,859$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde5’de yer alan “Bilgisayarda yeni bir durumla karşılaştığımda ne yapacağımı bilirim.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %1,7’si (n=6) hiçbir zaman, %8,8’i (n=31) nadiren, %32,1’i (n=113) bazen, %40,3’ü (n=142) çoğu zaman, %17,0’ı (n=60) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda yeni bir durumla karşılaştığımda ne yapacağımı bilirim.” ifadesine yüksek ($3,620 \pm 0,926$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde6’de yer alan “Bilgisayarda her türlü yazıyı yazmak benim için basittir.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %3,1’i (n=11) hiçbir zaman, %7,7’si (n=27) nadiren, %18,8’i (n=66) bazen, %35,2’si (n=124) çoğu zaman, %35,2’si (n=124) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda her türlü yazıyı yazmak benim için basittir.” ifadesine yüksek ($3,920 \pm 1,060$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde7’de yer alan “Bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağım / tuşa basacağım korkusunu taşıyorum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,6’sı (n=9) hiçbir zaman, %6,8’i (n=24) nadiren, %13,4’ü (n=47) bazen, %23,0’ı (n=81) çoğu zaman, %54,3’ü (n=191) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağım / tuşa basacağım korkusunu taşıyorum.” ifadesine çok yüksek ($4,200 \pm 1,069$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde8’de yer alan “Bilgisayara tam olarak hakim olmanın benim için imkansız olduğuna inanmışımdır.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,8’i (n=17) hiçbir zaman, %11,6’sı (n=41) nadiren, %16,5’i (n=58) bazen, %20,7’si (n=73) çoğu zaman, %46,3’ü (n=163) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayara tam olarak hakim olmanın benim için imkansız olduğuna inanmışımdır.” ifadesine yüksek (3,920 ± 1,235) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde9’da yer alan “Bilgisayarda çalışırken sinirli oluyorum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %3,4’ü (n=12) hiçbir zaman, %9,1’i (n=32) nadiren, %23,6’sı (n=83) bazen, %36,9’u (n=130) çoğu zaman, %27,0’ı (n=95) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda çalışırken sinirli oluyorum.” ifadesine yüksek (3,750 ± 1,057) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde10’da yer alan “Bilgisayarlar beni olmadık bir yerde, ortada bırakıyor.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,3’ü (n=8) hiçbir zaman, %8,5’i (n=30) nadiren, %21,6’sı (n=76) bazen, %40,3’ü (n=142) çoğu zaman, %27,3’ü (n=96) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarlar beni olmadık bir yerde, ortada bırakıyor.” ifadesine yüksek (3,820 ± 1,002) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde11’de yer alan “Bilgisayarda çalışırken sorun çıktığında anlık çözümler bana yetiyor.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,3’ü (n=8) hiçbir zaman, %20,7’si (n=73) nadiren, %37,2’si (n=131) bazen, %32,4’ü (n=114) çoğu zaman, %7,4’ü (n=26) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda çalışırken sorun çıktığında anlık çözümler bana yetiyor.” ifadesine orta (3,220 ± 0,934) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde12’de yer alan “Bilgisayar terimlerine ve kavramlarına hakim olduğuma inanırım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,0’ı (n=14) hiçbir zaman, %10,2’si (n=36) nadiren, %26,7’si (n=94) bazen, %40,6’sı (n=143) çoğu zaman, %18,5’i (n=65) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayar terimlerine ve kavramlarına hakim olduğuma inanırım.” ifadesine yüksek (3,590 ± 1,028) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde13’de yer alan “Bilgisayarı neredeyse bir parçammış gibi düşünürüm.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %18,2’si (n=64) hiçbir zaman, %17,6’sı (n=62) nadiren,

%28,1'i (n=99) bazen, %20,7'si (n=73) çoğu zaman, %15,3'ü (n=54) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarı neredeyse bir parçamış gibi düşünürüm.” ifadesine orta ($2,970 \pm 1,315$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde14'de yer alan “Günümü / zamanımı planlarken bilgisayar kullanırım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %25,9'u (n=91) hiçbir zaman, %23,9'u (n=84) nadiren, %20,7'si (n=73) bazen, %19,6'sı (n=69) çoğu zaman, %9,9'u (n=35) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Günümü / zamanımı planlarken bilgisayar kullanırım.” ifadesine orta ($2,640 \pm 1,320$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde15'de yer alan “Bilgisayar içinde dolaşıp yeni keşifler yaparım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %5,1'i (n=18) hiçbir zaman, %16,8'i (n=59) nadiren, %32,1'i (n=113) bazen, %29,3'ü (n=103) çoğu zaman, %16,8'i (n=59) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayar içinde dolaşıp yeni keşifler yaparım.” ifadesine orta ($3,360 \pm 1,100$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde16'da yer alan “Bilgisayarı etkin olarak kullanabildiğimi düşünüyorum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,8'i (n=10) hiçbir zaman, %8,2'si (n=29) nadiren, %19,9'u (n=70) bazen, %42,9'u (n=151) çoğu zaman, %26,1'i (n=92) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarı etkin olarak kullanabildiğimi düşünüyorum.” ifadesine yüksek ($3,810 \pm 1,007$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde17'de yer alan “Bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştığımda telaşa kapılırım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,5'i (n=16) hiçbir zaman, %8,2'si (n=29) nadiren, %19,0'ı (n=67) bazen, %37,2'si (n=131) çoğu zaman, %31,0'ı (n=109) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştığımda telaşa kapılırım.” ifadesine yüksek ($3,820 \pm 1,100$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde18'de yer alan “Bilgisayarda geçirdiğim zamanların büyük bölümü kayıp sayılır.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %16,8'i (n=59) hiçbir zaman, %30,4'ü (n=107) nadiren, %31,5'i (n=111) bazen, %15,6'sı (n=55) çoğu zaman, %5,7'si (n=20) her zaman yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarda geçirdiğim zamanların büyük bölümü kayıp sayılır.” ifadesine orta ($2,630 \pm 1,107$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

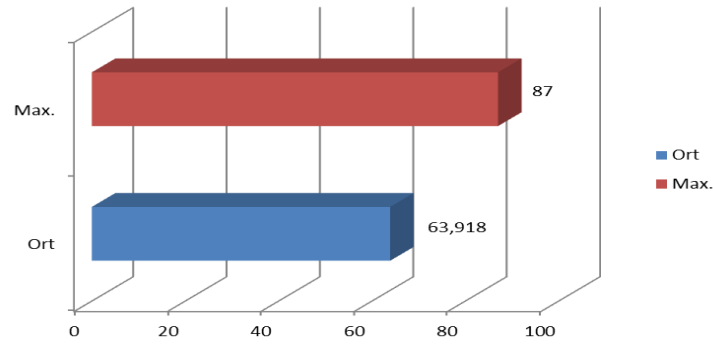
4.3.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algı Düzeylerinin Ortalamaları

Araştırma bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ve siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin ortalamaları çıkarılmıştır.

Tablo 4.3.4.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı Düzeyi Ortalaması

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	352	63,918	10,510	32,000	87,000

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı düzeyi ortalamasının $(63,918 \pm 10,510)$ düzeyde olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Bilgisayar ilişkin öz-yeterlik algısı düzeyi ortalamaları

4.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlıklarına İlişkin Bulgular

4.4.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Demografik Özelliklere Göre Ortalamaları

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığının demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü üniversite, öğrenim gördüğü sınıf) göre farklılık anlamlı olup olmadığını göstermeye yönelik tablolar çıkarılmıştır.

Tablo 4.4.1.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Siber	Bahçeşehir Üniversitesi	17	35,588	6,520	3,294	0,006	4 > 6
Zorbalık	Fatih Üniversitesi	31	36,839	3,769			5 > 6
Duyarlılığı	İstanbul Aydın Üniversitesi	31	35,613	4,072			
	Marmara Üniversitesi	103	37,155	3,751			
	Yeditepe Üniversitesi	56	37,214	3,571			
	Yıldız Teknik Üniversitesi	114	35,000	5,575			

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının öğrenim gördüğü üniversite değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=3,294$; $p=0,006<0.05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Öğrenim gördüğü üniversite Marmara Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanları ($37,155 \pm 3,751$), öğrenim gördüğü üniversite yıldız Teknik Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanlarından ($35,000 \pm 5,575$) yüksek bulunmuştur. Öğrenim gördüğü üniversite Yeditepe Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanları ($37,214 \pm 3,571$), öğrenim gördüğü üniversite Yıldız Teknik Üniversitesi olan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanlarından ($35,000 \pm 5,575$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.4.1.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	1.sınıf	196	36,378	4,351	0,679	0,498
	4.sınıf	156	36,039	5,013		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.4.1.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Kız	202	36,668	4,607	2,074	0,039
	Erkek	150	35,633	4,662		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=2.074$; $p=0.039<0,05$). Kız üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanları ($x=36,668$), erkek üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılığı puanlarından ($x=35,633$) yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.4.1.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Yaş Grubuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	18-20	144	36,472	4,057	0,401	0,670
	21-23	142	35,979	5,120		
	24 ve üstü	66	36,227	4,851		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının yaş grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.4.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının İnternet Kullanım Özelliklerine Göre Ortalamaları

Araştırmanın bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılığının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt, günlük ortalama interneti kullanma süresi, internet ortamında etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı, sosyal ağları kullanma sıklığı, sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden- takip ettiği kişi sayısı, hayatında başına siber zorbalık gelme durumu, başkalarına siber zorbalık yapma durumu gibi internet kullanım özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını gösteren tablolar çıkarılmıştır.

Tablo 4.4.2.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının İnternet Kullanımında Daha Çok Tercih Ettiği Aygıtı Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Bilgisayar	189	35,963	4,857	-1,148	0,252
	Telefon	163	36,534	4,399		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.4.2.2. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Günlük Ortalama İnterneti Kullanma Süresine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	5 Saatten Az	166	36,645	4,455	1,267	0,283
	5-10 Saat	148	35,865	4,864		
	11-20 Saat	38	35,816	4,626		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının günlük ortalama interneti kullanma süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.4.2.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının İnternet Ortamında Etkinliklerde Kimliğini Gizleme veya Gerçek Kimliğinden Farklı Bir Kimlikle Katılma Sıklıklarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Hiçbir Zaman	149	36,282	4,592	0,186	0,906
	Nadiren	107	36,056	4,539		
	Arada Sırada	60	36,117	4,951		
	Çoğunlukla	36	36,694	4,886		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının internet ortamında etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.4.2.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Sosyal Ağları Kullanma Sıklıklarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Hiçbir Zaman	10	35,200	6,941	1,212	0,305
	Nadiren	33	34,909	4,785		
	Arada Sırada	71	36,282	4,700		
	Çoğunlukla	238	36,437	4,503		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının sosyal ağları kullanma sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.4.2.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisini Takip Eden Kişi Sayılarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Yok	38	34,868	5,705	1,356	0,249
	1-99 Kişi	80	36,325	4,248		
	100-249 Kişi	117	36,137	4,806		
	250-499 Kişi	70	37,029	3,714		
	500 Kişi Ve üstü	47	36,192	5,148		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının sosyal ağlarda ortalama kendisini takip eden kişi sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.4.2.6. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Sosyal Ağlarda Ortalama Kendisinin Takip Ettiği Kişi Sayılarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Yok	36	35,167	5,675	0,729	0,535
	1-99 Kişi	86	36,488	4,058		
	100-249 Kişi	136	36,287	5,172		
	250 Kişi Ve üstü	94	36,309	3,897		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının sosyal ağlarda ortalama kendisinin takip ettiği kişi sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.4.2.7. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Hayatında Başına Siber Zorbalık Gelme Durumlarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Hiçbir Zaman	223	35,973	4,711	1,129	0,337
	Bir Defa	43	36,279	5,431		
	Bir İki Defa	70	37,114	3,681		
	Çok Kez	16	35,750	5,310		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının hayatında başına siber zorbalık gelme durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans

analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.4.2.8. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlıklarının Başkalarına Siber Zorbalık Yapma Durumlarına Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Hiçbir Zaman	309	36,307	4,511	1,577	0,208
	Bir Defa	14	34,071	5,663		
	Bir İki Defa	29	36,414	5,494		

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı puanları ortalamalarının başkalarına siber zorbalık yapma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4.3. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Olarak Gördüğü Örneklerle Verdiği Cevapların Betimleyici Frekans ve Yüzde Dağılımları

Araştırma bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık olarak gördüğü örneklerle verdiği cevapların betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.

Tablo 4.4.3.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Olarak Gördüğü Örneklerine Verdiği Cevapların Dağılımına Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablolar	<i>f</i>	%
Bireylerin Kişisel Ve İletişim Bilgilerini Rızası Olmadan Sanal Ortamda Yayımlamak	285	81,0
Kişi Veya Kişilere Art Arda Çok Sayıda E-posta Göndermek	122	34,7
Sosyal Ağlarda Tanımadığımız Kişilerle İsteği Dışında Konuşmaya Zorlamak	189	53,7
Kişi Veya Kişileri Çevrimiçi Oyunlardan Atmak	85	24,1
Sanal Ortamda Kimliği Gizleyerek Veya Farklı Bir Kimliğe Bürünerek Tanıdığımız Veya Tanımadığımız Kişilerin Özel Bilgilerini Öğrenmeye Çalışmak	237	67,3
Firmaların Kişilere İsteği Dışı Çok Sayıda Sms Veya E-posta Atması	154	43,8
Sanal Ortamda Kişilerin Özel Resim Veya Videolarını Yayımlamak Veya Yayımlamakla Tehdit Etmek	256	72,7
Sosyal Ağlarda Tanımadığımız Kişiye Arkadaşlık İsteği Göndermek	74	21,0
Youtube'den Video İzlenmek İstendiğinde Zorunlu Reklam Çıkması	151	42,9

BÖTE öğretmen adaylarının siber zorba tanımına verdiği cevapların dağılımı incelendiğinde, 285'inin (%81,0) bireylerin kişisel ve iletişim bilgilerini rızası olmadan sanal ortamda yaymak, 122'sinin (%34,7) kişi veya kişilere art arda çok sayıda e-posta göndermek, 189'unun (%53,7) sosyal ağlarda tanımadığımız kişilerle isteği dışında konuşmaya zorlamak, 85'inin (%24,1) kişi veya kişileri çevrimiçi oyunlardan atmak, 237'sinin (%67,3) sanal ortamda kimliği gizleyerek veya farklı bir kimliğe bürünerek tanıdığımız veya tanımadığımız kişilerin özel bilgilerini öğrenmeye çalışmak, 154'ününün (%43,8) firmaların kişilere isteği dışı çok sayıda sms veya e-posta atması, 256'sınının (%72,7) sanal ortamda kişilerin özel resim veya videolarını yayımlamak veya yayımlamakla tehdit etmek, 74'ününün (%21,0) sosyal ağlarda tanımadığımız kişiye arkadaşlık isteği göndermek, 151'inin (%42,9) youtube olarak tanımladığı görülmektedir.

4.4.4. BÖTE Öğretmen Adaylarının “Siber Zorbalık Duyarlılığı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Likert Frekans Dağılımları

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının “Siber Zorbalık Duyarlılığı” ile ilgili ifadelerine verdiği cevapların dağılımları Tablo 4.4.2.1.’de görülmektedir.

Tablo 4.4.4.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının “Siber Zorbalık Duyarlılığı” İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Hayır		Bazen		Evet		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%		
Madde1	12	3,4	110	31,2	230	65,3	2,620	0,552
Madde2	9	2,6	88	25,0	255	72,4	2,700	0,512
Madde3	9	2,6	80	22,7	263	74,7	2,720	0,503
Madde4	15	4,3	125	35,5	212	60,2	2,560	0,577
Madde5	16	4,5	109	31,0	227	64,5	2,600	0,576
Madde6	12	3,4	114	32,4	226	64,2	2,610	0,554
Madde7	14	4,0	119	33,8	219	62,2	2,580	0,569
Madde8	9	2,6	86	24,4	257	73,0	2,700	0,510
Madde9	11	3,1	90	25,6	251	71,3	2,680	0,529
Madde10	17	4,8	151	42,9	184	52,3	2,470	0,589
Madde11	24	6,8	161	45,7	167	47,4	2,410	0,615
Madde12	18	5,1	127	36,1	207	58,8	2,540	0,593
Madde13	30	8,5	179	50,9	143	40,6	2,320	0,624
Madde14	16	4,5	69	19,6	267	75,9	2,710	0,544

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının “Siber Zorbalık Duyarlılığı” ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde;

Madde1’de yer alan “Bilgisayarında güncel bir virüs programı buldurmaya dikkat ederim.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %3,4’ü (n=12) hayır, %31,2’si (n=110) bazen, %65,3’ü (n=230) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bilgisayarında güncel bir virüs programı buldurmaya dikkat ederim.” ifadesine orta (2,620 ± 0,552) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde2’de yer alan “İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,6’sı (n=9) hayır, %25,0’ı (n=88) bazen, %72,4’ü (n=255) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.” ifadesine orta (2,700 ± 0,512) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde3’de yer alan “Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook,twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde

bulundururum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,6'sı (n=9) hayır, %22,7'si (n=80) bazen, %74,7'si (n=263) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook,twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabileceğini göz önünde bulundururum.” ifadesine orta ($2,720 \pm 0,503$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde4'de yer alan “Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,3'ü (n=15) hayır, %35,5'i (n=125) bazen, %60,2'si (n=212) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.” ifadesine zayıf ($2,560 \pm 0,577$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde5'de yer alan “Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,5'i (n=16) hayır, %31,0'ı (n=109) bazen, %64,5'i (n=227) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.” ifadesine orta ($2,600 \pm 0,576$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde6'da yer alan “Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının (hacker, cracker, lamer) benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %3,4'ü (n=12) hayır, %32,4'ü (n=114) bazen, %64,2'si (n=226) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının (hacker, cracker, lamer) benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.” ifadesine orta ($2,610 \pm 0,554$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde7'de yer alan “Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,0'ı (n=14) hayır, %33,8'i (n=119) bazen, %62,2'si (n=219) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.” ifadesine zayıf ($2,580 \pm 0,569$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde8’de yer alan “İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %2,6’sı (n=9) hayır, %24,4’ü (n=86) bazen, %73,0’ı (n=257) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.” ifadesine orta ($2,700 \pm 0,510$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde9’de yer alan “Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimi keserim.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %3,1’i (n=11) hayır, %25,6’sı (n=90) bazen, %71,3’ü (n=251) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimi keserim.” ifadesine orta ($2,680 \pm 0,529$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde10’de yer alan “Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,8’i (n=17) hayır, %42,9’u (n=151) bazen, %52,3’ü (n=184) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.” ifadesine zayıf ($2,470 \pm 0,589$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde11’de yer alan “Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %6,8’i (n=24) hayır, %45,7’si (n=161) bazen, %47,4’ü (n=167) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.” ifadesine zayıf ($2,410 \pm 0,615$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde12’de yer alan “İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %5,1’i (n=18) hayır, %36,1’i (n=127) bazen, %58,8’i (n=207) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabileceğini aklımda tutarım.” ifadesine zayıf ($2,540 \pm 0,593$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde13’de yer alan “Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %8,5’i (n=30) hayır, %50,9’u (n=179) bazen, %40,6’sı (n=143) evet yanıtını vermiştir.

BÖTE öğretmen adaylarının “Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.” ifadesine zayıf ($2,320 \pm 0,624$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Madde14’de yer alan “E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.” ifadesine BÖTE öğretmen adayları, %4,5’i (n=16) hayır, %19,6’sı (n=69) bazen, %75,9’u (n=267) evet yanıtını vermiştir. BÖTE öğretmen adaylarının “E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.” ifadesine orta ($2,710 \pm 0,544$) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

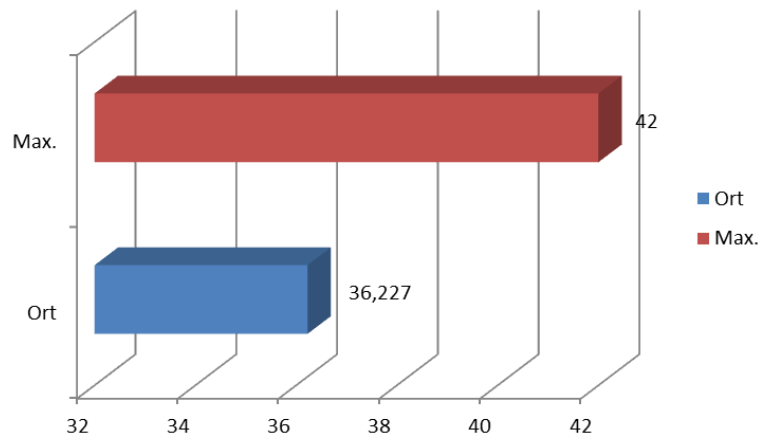
4.4.4.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Düzeylerinin Ortalamaları

Araştırma bu kısmında BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ve siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin ortalamaları çıkarılmıştır.

Tablo 4.4.4.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Düzeyi Ortalaması

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Siber Zorbalık Duyarlılığı	352	36,227	4,653	15,000	42,000

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılığı düzeyi ortalamasının ($36,227 \pm 4,653$) düzeyde olduğu görülmektedir.

Şekil 4. BÖTE Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Düzeyi Ortalaması

4.5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi

Tablo 4.5.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi ile İncelenmesi

	Siber Zorbalık Duyarlılığı
Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	r 0,135*
	p 0,011

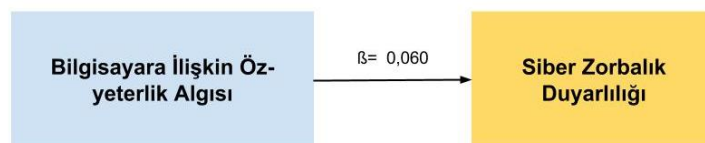
Bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ile siber zorbalık duyarlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.135$; $p=0,011<0.05$). Buna göre bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı arttıkça siber zorbalık duyarlılığı artmaktadır.

4.6. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Üzerine Etkisinin Regresyon Analizi ile İncelenmesi

Tablo 4.6.1. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Siber Zorbalık Duyarlılığı	Sabit	32,418	21,347	0,000	6,460	0,011	0,015
	Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısı	0,060	2,542	0,011			

Bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ile siber zorbalık duyarlılığı arasındaki ilişki belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=6,460$; $p=0,011<0.05$). Siber zorbalık duyarlılığı düzeyinin belirleyicisi olarak bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,015$). BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı düzeyi siber zorbalık duyarlılığı düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,060$).

Şekil 5. BÖTE Öğretmen Adaylarının Bilgisayara İlişkin Öz-yeterlik Algısının Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlık Üzerine Etkisi

BÖLÜM V: SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Yargı

BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları ile siber zorbalığa karşı duyarlıklarının incelenmesi sonucunda, bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algı düzeyi arttıkça siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın arttığı tespit edilmiştir.

5.1.1. Bilgisayar Öz-yeterlik Algılarına İlişkin Yargılar

- Öğrencilerin bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları cinsiyet değişkenine göre farklılıkları anlamlı bulunmuş olup, erkek öğrencilerin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algılarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Yaş grubunun yükselmesine paralel olarak BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar ilişkin öz-yeterlik algılarının arttığı belirlenmiştir. 24 yaş ve üstü grubunda yer alan öğrencilerin, 23 yaş ve altı grubundaki öğrencilere göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları BÖTE öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilirken, eğitim gördükleri üniversitelere göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bahçeşehir Üniversitesinde eğitim gören üniversite öğrencilerinin bilgisayara kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının daha yüksek olduğu ve bunu sırasıyla İstanbul Aydın Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinin takip ettiği görülmektedir.
- BÖTE öğretmen adaylarının internet kullanımında daha çok tercih ettikleri aygıtlara göre, bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının farklılaştığı belirlenmiştir. İnternet kullanımında daha çok bilgisayar

kullanan bireylerin bilgisayar öz-yeterlik algılarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

- BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının günlük ortalama internet kullanma süresi fazla olanların lehine anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre; günlük internet kullanım süresi 11-20 saat olan bireylerin, günlük internet kullanım süresi 5-10 saat olan bireylerden ve günlük internet kullanım süresi 5-10 saat olan bireylerin de günlük internet kullanım süresi 5 saatten az olan bireylere göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algılarının daha fazla olduğu görülmektedir.
- BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları ile internet ortamındaki etkinliklerde kimliğini gizleme veya gerçek kimliğinden farklı bir kimlikle katılma veya katılmama durumları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.
- Sosyal ağları takip etme sıklığı ile bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sosyal ağlarda kendisini takip eden kişi sayısı ve kendisinin takip ettiği kişi sayısına göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; sosyal ağlarda kendisinin takip ettiği kişi sayısı ve kendisini takip eden kişi sayısı arttıkça bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının yükseldiği tespit edilmiştir.
- Siber zorbalığa maruz kalan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının, siber zorbalığa maruz kalmayan bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Başkalarına siber zorbalık davranışlarında bulunma durumu ile bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

5.1.2. Siber Zorbalık Duyarlılığına İlişkin Yargılar

- BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

- BÖTE öğretmen adaylarının yaş grupları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.
- BÖTE öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre siber zorbalık duyarlılıklarının anlamlı farklılık göstermezken, öğrenim gördükleri üniversitelere göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Marmara Üniversitesinde ve Yeditepe Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıklarının Yıldız Teknik Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları ile internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıtlar, günlük ortalama interneti kullanım süreleri, sosyal ağları kullanma sıklığı, sosyal ağlarda kendisini takip eden takipçi sayısı veya takip ettiği kişi sayısı, siber zorbalık mağduru olma veya siber zorba olma durumları arasında anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

BÖTE öğretmen adaylarının verilen örneklerden siber zorbalık olarak gördükleri örneklere katılım durumları frekans sayısına göre çoktan aza sıralanacak olursa;

- Bireylerin kişisel ve iletişim bilgilerini rızası olmadan sanal ortamda yaymak,
- Sanal ortamda kişilerin özel resim veya videolarını yayınlamak veya yayınlamakla tehdit etmek,
- Sanal ortamda kimliği gizleyerek veya farklı bir kimliğe bürünerek tanıdığımız veya tanımadığımız kişilerin özel bilgilerini öğrenmeye çalışmak,
- Sosyal ağlarda tanımadığımız kişilerle isteği dışında konuşmaya zorlamak,
- Firmaların kişilere isteği dışı çok sayıda SMS veya e-posta atması,
- Youtube'den video izlenmek istendiğinde zorunlu reklam çıkması,
- Kişi veya kişilere art arda çok sayıda e-posta göndermek,
- Kişi veya kişileri çevrimiçi oyunlardan atmak,
- Sosyal ağlarda tanımadığın kişiye arkadaşlık isteği göndermek

şeklinde olduğu gözlemlenmiştir.

5.2. Tartışma

Bu araştırma ile BÖTE öğretmen adaylarının üniversiteye ilk başladığında yani girdi sürecinde bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının, siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyine etkisi ve mezun durumunda yani çıktı süreci sonunda ki öğrencilerin bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyine etkisi çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırma BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri yüksek olduğu görülmektedir. Benzer sonuçlar Orhan (2005) tarafından yapılan BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik inancını inceleyen araştırmada ve Gezgin ve Çuhadar (2012) tarafından yapılan BÖTE bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini inceleyen araştırmada da görülmektedir. Sonuç olarak bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık arasında pozitif yönde anlamlı fark bulunmuştur. Bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı artan bireyin siber zorbalığa ilişkin duyarlılığının arttığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık eylemleri ile karşı karşıya kalabileceklerinin farkında oldukları ve bu tür durumlarda kişisel güvenliklerini sağlayabilecek bilgisayara ilişkin öz-yeterliliğe sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmada BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri üniversite, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı, internet ortamındaki etkinliklere kimliğini gizleyerek katılma durumu, internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt, sosyal ağları kullanma sıklığı, sosyal ağlarda takip ettiği kişi sayısı, kendisini takip eden kişi sayısı, siber zorbalık eylemine maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen bulgular yapılan diğer çalışmalarla birlikte tartışılmıştır.

BÖTE öğretmen adaylarının, birinci sınıftan itibaren kredisi ve sayısı gitgide artan bilgisayar teknolojisine yönelik eğitimler aldıklarından dolayı öğretmen adayı grubunun içerisinde en fazla bilgisayar öz-yeterlik algılarına sahiptirler (Akbulut ve Çuhadar, 2011; Akkoyunlu ve Orhan 2003; Akkoyunlu, Orhan ve Umay, 2005; Orhan, 2005; Köseoğlu, Yılmaz, Gerçek ve Soran, 2007; Gezgin ve Çuhadar, 2012). Tuncer ve Tanaş

(2011)'ın "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Bilgisayar Öz-yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi" üzerine yaptıkları bir araştırmada öğretmen adaylarının bilgisayara kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları arasında öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı farklılık bulmuştur. BÖTE öğrencileri programları gereği diğer bölümlere oranla çok daha fazla teknoloji bağlantılı ders aldıklarından dolayı bilgisayarı sürekli olarak kullanmaktadırlar. Bu nedenle bölümün öğretmen adaylarının bilgisayar kullanma deneyimleri kaçınılmaz olarak diğer bölümlerden daha fazla olduğu söylenebilir. Deneyimlerinin fazla olması sonucunda bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının da yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca, Akkoyunlu ve Kurbanoglu (2003) tarafından yapılan bir başka araştırmada, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne bağlı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, ilköğretim Bölümü Matematik Öğretmenliği ve ilköğretim Bölümü Fen Bilgisi Öğretmenliği Lisans Programı öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algılarını incelemiştir. Araştırma kapsamına alınan üç bölüm öğretmen adaylarının gerek bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algıları gerekse bilgisayar öz-yeterlik algıları düzeyinde Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü açısından bir fark görülmüştür. BÖTE bölümü öğretmen adaylarının diğer iki bölümün öğretmen adaylarına göre daha fazla bilgi ve deneyime sahip olmalarından dolayı, bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algıları ve bilgisayar öz-yeterlik algıları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde bazı çalışmalar öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algılarının cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık gösterdiği (Avis, 2006; Berkant ve Efendioğlu, 2010; Çetin, 2008; Işıksal ve Aşkar, 2003; İşman ve Çelikli, 2009; Keskinçılıç ve Alabay, 2006; Sadık, 2006; Shapkaa ve Ferrarib, 2003; Schumacher ve Morahan-Martin, 2001; Shashaani, 1993; Torkzadeh ve Koufteros, 1994; Tekerek, Ercan, Udum ve Saman, 2012) ifade edilirken, bazı çalışmalarda da bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği (Akbaş ve Çelikkaleli, 2006; Çobanoğlu, 2008; Birgin, Kutluca ve Çatlıoğlu, 2008; Murphy, Coover ve Owen, 1989; Kutluca ve Ekici, 2010; Gürol, Altunbaş ve Karaaslan, 2010; Özçelik ve Kurt,

2007; Yılmaz vd., 2006; Tuncer, ve Tanaş, 2011) belirtilmektedir. Ayrıca Demiralay (2008) ve Tekin (2007) tarafından yapılan çalışmalarda ise kadın öğretmen ve öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterliklerinin erkek öğretmen ve öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterliklerinden yüksek olduğu saptanmıştır. Erkek öğretmenlerin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algılarının kadın öğretmenlerinkinden yüksek olması erkek öğretmenlerin bilgisayara ilgi duymaya yönelik tutumları ile ilgili olduğu ifade edilmiştir (Deniz, 2005). Yapılan araştırmaların farklı sonuçlar göstermesi, farklı çalışma grupları üzerinde çalışılmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı ile yaş değişkenini arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yaş düzeyi arttıkça bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısının arttığı görülmektedir. Bu sonuç öğrencilerin yaşı ilerledikçe deneyimlerinin de artması ve genellikle eğitim kademesi olarak daha üst sınıfa geçerek bilgisini arttırmış olabileceğiyle açıklanabilir.

BÖTE öğretmen adaylarının bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algılarının ve sonuç beklentilerinin öğrenim gördüğü sınıfa göre farklılaşmamasına rağmen, öğrenim gördüğü üniversitelere göre farklılaştığı görülmektedir. Bahçeşehir üniversitesinde eğitim gören BÖTE öğrencilerinin bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları daha yüksek olduğu ve bunu sırasıyla İstanbul Aydın Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi takip ettiği görülmektedir. Literatür incelendiğinde farklı üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algılarını incelemeye yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak hem öz-yeterlik algısı hem de sonuç beklentisi açısından Devlet Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin vakıf üniversitelerine göre daha düşük ortalamalara sahip olması ilginç bir bulgudur. Devlet Üniversitelerinin aleyhine ortaya çıkan bu farklılığın nedenlerinin vakıf üniversitelerinin teknolojiye yaptığı yatırımların daha fazla olması, Devlet Üniversitelerine göre çok daha sonra kurulması nedeniyle daha yeni teknolojik altyapıya sahip olması, öğrencilerin önceki öğrenmelerinin etkisi veya akademik çalışmaların yetersiz olması gibi durumlardan bu farklılığın oluştuğu düşünülmektedir. Literatür araştırıldığında bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısının öğrenim gördüğü sınıflara göre farklılık göstermeme durumları, BÖTE bölümünü tercih eden öğrencilerin çoğunlukla meslek lisesi mezunu olduğu, hayatın günlük aktivitelerinde bilgisayarı sıklıkla kullanılır olması (Akkoyunlu ve Orhan, 2003;

Orhan ve Ok, 2014) bilgisayara yönelik öz-yeterliklerini önceden kazandıkları ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan BÖTE öğretmen adaylarının internet kullanımında en çok tercih ettiği aygıtı, hemen hemen bireylerin yarısı bilgisayar olarak belirtirken diğer yarısı da telefon olarak belirtmiştir. TÜİK'in 2014 verilerine göre telefonla internet kullanımı bir önceki yıllara göre ciddi artış göstermesi bu sonuçları destekler niteliktedir. Ayrıca internet kullanımında daha çok tercih ettiği aygıt olarak bilgisayarı kullanan bireylerin bilgisayar deneyimleri ve kullanma sıklıkları fazla olduğundan bilgisayara ilişkin öz yeterlik algısının, telefon kullanan bireylere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Aşkar ve Umay, 2001; Compeau ve Higgins, 1995; Torkezadeh ve Koufteros, 1994; Deniz 2000; Hashim ve Mustapha 2004; Kutluca ve Ekici, 2010; Köseoğlu, Yılmaz, Gerçek ve Soran, 2007). Günlük interneti ortalama kullanım süreleri fazla olan bireylerin, internet kullanım süreleri daha az olan bireylere göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları daha yüksek olduğu tespit edilmesi, deneyim süresinin bu duruma pozitif yönde etki ettiği söyleyebilir (Levine ve Donitsa-Schmidt, 1998; Kutluca ve Ekici, 2010; Köseoğlu, Yılmaz, Gerçek ve Soran, 2007). Sosyal Bilişsel Kuramına göre, bir kişinin öz-yeterlik algısının beslendiği kaynaklardan biri de bireyin kendi kişisel deneyimleri ya da bir kişinin bir beceriyi kazanmak için yaptığı çalışmalardan elde ettiği deneyimlerin olması bu sonucu doğrular niteliktedir. Elbette deneyimi daha fazla olan grubun öz yeterlik algı düzeyi de daha yüksek olacaktır.

BÖTE öğretmen adaylarının sosyal ağları kullanma sıklığı ile bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Ancak sosyal ağlarda kendisini takip eden ve kendisinin takip ettiği kişi sayısı fazla olan bireylerin, bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algıları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde sosyal ağların kullanılma sıklığı, sosyal ağlardaki takipçi veya takip edilen kişi sayısı ile bilgisayara ilişkin öz-yeterlik inançlarını incelemeye yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Sosyal ağlardaki bireyi takip eden kişi sayısı veya bireyin takip ettiği kişi sayısının fazla olması bireyin internet ortamında daha fazla zaman geçireceği ve bu nedenle bilgisayar ile olan deneyiminin artmasından dolayı bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısının da artacağı düşünülmektedir.

Siber zorba olma durumu ile bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı arasında anlamlı farklılık görülmemektedir. Ancak siber zorbalığa maruz kalan bireylerin (siber mağdur) hiç maruz kalmayan bireylere göre bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı daha yüksek olduğu görülmektedir. Yerli ve yabancı kaynaklarda bilgisayara ilişkin algılanan öz-yeterlik ile siber zorbalığa maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ancak siber zorbalığa maruz kalan bireyler bilgisayarı daha iyi kullanması sonucunda bu durumla başa çıkabileceği düşünerek, bilgisayar ile ilgili bilgisini genişletmeye çalışması ve deneyim kazanması bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısının artmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarının yüksek olmasına rağmen, kişisel bilgi formunda verilen siber zorbalık örneklerden hangilerinin siber zorbalık durumları olduklarını tespit etmede zorlandıkları görülmektedir. Benzer durum Beringer (2011)'in araştırmasında da görülmüştür. Sonuçlar doğrultusunda öğretmen adaylarının internetteki siber zorbalık durumları hakkında eğitim almalarının bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyi incelenen değişkenlerden yalnızca cinsiyet ve öğrenim gördüğü üniversite değişkenlerine göre farklılaştığı görülmektedir. Yılmaz (2010) ve Gezgin ve Çuhadar (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bireylerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiş olup, kız öğretmen adaylarının siber zorbalık konusunda erkeklere göre daha yüksek duyarlılığa sahip olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bulguların bu araştırmalar ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Diğer taraftan Ayas ve Horzum (2011) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin siber zorbalık konusunda yüksek düzeyde bir algıya sahip olmalarına rağmen, bu algının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ifade edilmektedir. Cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermeme nedenini çalışma grubundaki öğretmenlerin siber zorbalık olaylarını önemsemeleri ve algılamaları açısından birbirine eşit oldukları ifadesiyle açıklamaktadır. BÖTE bölümü müfredatının aynı olmasına rağmen öğrenim gördükleri üniversiteye göre siber zorbalık farkındalıklarının değişiklik göstermesi ilginç bir bulgudur. Literatürde araştırmalarında iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak öğrencilerin üniversitede aynı müfredatı izledikleri

göz önüne alındığında bu farklılığın, üniversitedeki akademik çalışmaların yetersizliği, önceki öğrenmelerin etkisi, okul kültürü, sosyal çevre, ailenin eğitim düzeyi ve kişisel duyarlılıkla açıklanabileceği düşünülmektedir.

İnternet kullanıcılarının çoğu sanal ortama farklı kimliklerle katılırken (Willard, 2007; Herring, 2003; Shariff ve Hoff, 2007) BÖTE öğretmen adaylarının büyük bir kısmının internet ortamında kimliğini gizlemediği görülmektedir. BÖTE öğretmen adaylarının kimliğini gizlememesinin nedeni olarak, sanal ortamda karşılaşacağı tehlikeli durumlarla mücadele edebilecek bilgisayar kullanımına ilişkin öz-yeterlik algısı ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla internet ortamında siber zorbalık durumu oluşturabilecek davranışlardan kaçındığı söylenilebilir. Ayrıca kimliğin gizlenmesi sanal ortamda suç teşkil edecek davranışlarda bulunan kişi veya kişilerin gerçek kimliğinin tespit edilmesini zorlaştırmasına rağmen, bilgisayarın MAC veya IP adresleri gibi bazı yapılarla kişi veya kişilerin konumu ve kimliği tespit edilebileceği bilgisine sahip olmasıdır.

5.3. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular kapsamında birtakım öneriler şu şekilde ortaya konulabilir:

- BÖTE bölümü öğrencilerine “Topluma Hizmet Uygulamaları” dersi kapsamında elektronik ortamda bireyleri bekleyen sanal tehditler, siber zorbalık ve nasıl korunabileceği konularında bilinçlendirmelerini destekleyecek uygulamalar yapmaları sağlanmalıdır.
- BÖTE bölümü öğrencilerin bilgisayar öz-yeterlik algılarının ve siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarının yüksek olması, ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki öğrencileri siber zorbalık durumlardan koruyabilmek için bilişim teknolojileri derslerine BÖTE mezunu haricinde başka branşlardaki öğretmenlerin girmesi engellenmelidir.
- Fakülte ve okullarda öğretmen ve öğrencileri kapsayan seminerler düzenlenerek siber zorbalık farkındalık düzeylerini artırmak adına akademik etkinlikler düzenlenebilir.
- Bilgisayar kullanım sıklığıyla bilgisayar öz-yeterlik algısının siber zorbalık farkındalık düzeyine pozitif etkisi düşünüldüğünde üniversitelerin bilgisayar laboratuvarlarında yapılan ders esnasında her öğrenciye bir bilgisayar verilmesine önem gösterilmelidir.
- Üniversitelerde siber zorbalık üzerine yapılan çalışmaların artırılması ve akademik bilgi ve deneyimler diğer üniversitelerle paylaşılması gerekmektedir.
- Üniversitelerde bireylerin siber zorbalık farkındalıklarını artırmak adına kulüp etkinlikleri oluşturularak kulüp başkanları BÖTE bölümü öğrencilerinden seçilmelidir.
- Sanal zorbalık bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının bulunduğu her yerde gerçekleşebileceği düşünüldüğünde verilecek eğitimlerin yalnızca öğretmen adaylarıyla sınırlı kalmaması gerektiği de söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Agatston, P.W., Kowalski, R. ve Limber, S. (2007). Student's Perspective on Cyber Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 59-60.
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y., (2013). "İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları", *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1),105-121.
- Akbaş, A. ve Çelikkaleli, Ö. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz yeterlik inançlarının cinsiyet, öğretim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 98-110.
- Akbulut, Y. ve Çuhadar, C. (2011). Reflections of preservice information technology teachers regarding cyberbullying. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 2 (3), 67-76.
- Akkoyunlu, B., Orhan, F., ve Umay, A. (2005). Bilgisayar öğretmenleri için" bilgisayar öğretmenliği öz yeterlik ölçeği" geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (29).
- Akkoyunlu, B., ve Orhan, F. (2003). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi (BÖTE) bölümü öğrencilerinin bilgisayar kullanma öz yeterlik inancı ile demografik özellikleri arasındaki ilişki. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2 (3), 86-93.
- Akkoyunlu, B. ve Kurbanoğlu, S. (2003). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı ve bilgisayar öz-yeterlik algıları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1-10).
- Arıcak, O. T. 2011, Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2 (6):10-12
- Arıcak, O. T., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2012-1), 101-114.
- Arıcak, T. Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior* 11 (3), s: 253-262.

- Arslan, S., Savaşer, S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (3).
- Aşkar, P., ve Umay, A. (2001). İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (21).
- Atik, G., Özmen, O. ve Kemer, G. (2012). Zorbalık ve Boyun Eğme Davranışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45 (1), 191- 208.
- Avis, F. (2006). Mesleki ve teknik okulların bilgisayar bölümü öğrencilerinin bilgisayar kullanma öz-yeterlik algılarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayas, T., ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11 (2), 369-380.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2011). Exploring the teachers' cyberbullying perception in terms of various variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 619-640.
- Aydoğan, D., Dilmaç, B., Deniz, E. (2009). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık davranışı ve sosyal desteğin incelenmesi. 1-3 Ekim. Eğitim Bilimleri Kurultayı, Ege Üniversitesi.
- Baker, Ö. E. ve Kavşut, F., (2007). "Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık". *Eğitim Araştırmaları (EJER)*; 27: 31-42.
- Bandura, A. (1995). *Self-Efficacy in Changing Societies*. New York:Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy; The exercise of control*. New York: Freeman.
- Baran, B., Keskin, E., Genç, Ş. (2014). "Öğretmen Adaylarının Facebook'ta Zorbalık Yapma ve Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3 (1).

- Bargh, J. A., McKenna, K. Y. A., & Fitzsimons, G. M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the “true self” on the internet. *Journal of Social Issues*, 58, 33–48.
- Basu, S., Jones, R. (2007). Regulating cyberstalking. *Journal of information, Law and Technology*, 2.
- Bayram, N., & Saylı, M. (2013). “Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71 (1), 107-116.
- Beale, A. V., & Hall, K. R. (2007). Cyberbullying: What school administrators (and parents) can do. *Clearing House*, 81 (1), 8-12.
- Beale, A., V. ve Kimberly, R., H., (2007). "Cyberbullying: What School Administrators (and Parents) Can Do". *The Clearing House*, September/October; 81: 8-12.
- Belsey, B. (2004). What is cyberbullying? Erişim Tarihi:10 Eylül 2014, www.bullying.org/external/documents/ACF6F8.pdf.
- Berarducci, L. R. (2009). Tradional bullying victimization and new cyberbullying behaviors. Yüksek Lisans Tezi, The College of Arts and Sciences, The University of Dayton, Mayıs, 209, Dayton, Ohio.
- Beren, T. ve Li, Q. 2005. Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Berger, K. (2007). Update on Bullying at School: Science forgotten? *Developmental Review*, 27, 90–126.
- Beringer, A. (2011). Teacher’s perceptions and awareness of cyberbullying among middle school students. Counselor education master’s theses, The College at Brockport: State University of New York.
- Berkant, H.G. ve Efendioğlu, A. (2010). Sınıf öğretmenliği bölümü öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algıları ve bilgisayar destekli eğitim yapmaya ilişkin tutumları. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, (951-955), Elazığ.
- Bloghocam, (2014). Türkiye’nin Sosyal Medya İstatistikleri, <http://bloghocam.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 23.09.2014

- Besag, V. E. (1989). Bullies and victims in schools. Milton Keynes: Open University Press.
- Biegler, S. and Boyd, D., “Risky Behaviors and Online Safety: A 2010 Literature Review (ms., Harvard University, 2010), 20. bloghocam.blogspot.com, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2014.
- Birgin, O., Kutluca, T. & Çatlıoğlu, H. (2008). Öğretmen adaylarının bilgisayar kullanım durumları ile bilgisayara yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. I. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 16-18 Mayıs 2007, 1205-1219. Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Çanakkale.
- Büyükduman, F. İ. (2006). İngilizce öğretmen adaylarının İngilizce ve öğretmenlik becerilerine ilişkin öz-yeterlik inançları arasındaki ilişki. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Campbell, M. (2005), “The impact of the mobile phone on young people’s social life”, <http://eprints.qut.edu.au/3492/>, 12.11.2010
- Chibbaro, J.S. (2007). School counselors and the cyberbully: Interventions and implications. *Professional School Counselor*, 11 (1), 65-68.
- Çetin, B. (2008). Marmara üniversitesi sınıf öğretmeni adaylarının bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algılarının incelenmesi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 101-114.
- Çiftçi, S. (2010). 9. “Sınıf Öğrencilerin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki” (Yayımlanmış Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Çobanoğlu, İ. (2008). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının bilgisayar destekli öğretime ve bilgisayara yönelik tutumları. I. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 16–18 Mayıs 2007, 298–306. Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi, Çanakkale.
- Compeau, D. R. ve Higgins, C. A. (1995). Computer self-efficacy: Development of a measure & initial test. *MIS Quarterly*. 2. (19), 189-211.

- Dehue, F., Bolman, C., ve Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11 (2), 217-223.
- Demir, K., (2008). "Transformational leadership and collective efficacy: The moderating roles of collaborative culture and teachers' self-efficacy." *Eurasian Journal of Educational Research* 33: 93-112.
- Demiralay, R. (2008). Öğretmen adaylarının bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımları açısından bilgi okuryazarlığı öz-yeterlik algılarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dempsey, A. G., Sulkowski, M. L., Nichols, R., & Storch, E. A. (2009). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*, 46 (10), 962-972.
- Deniz, L. (2000). Öğretmen adaylarının bilgisayar yaşantıları ve bilgisayar tutumları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 135-166.
- Deniz, L. (2005). İlköğretim okullarında görev yapan sınıf ve alan öğretmenlerinin bilgisayar tutumları. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 4(4), 22.
- Dilmaç, B., (2009). "Psychological Needs as A Predictor of Cyber bullying: A Preliminary Report on College Students". *Educational Sciences: Theory & Practice*; 9 (3): 1307-1325.
- Dursun, Ö. Ö., & Akbulut, Y. (2010). Investigation of cyberbullying victimization and communication styles in a hybrid learning environment. In *IODL & ICEM International Joint Conference and Media Days, Eskisehir, Turkey*.
- Eroğlu, Y., (2011). Koşullu Öz-değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Geray, H. (1994) *Yeni İletişim Teknolojileri, Kılıçarsan Matbaacılık, Ankara*.

- Garret, A., C. (2003). *Bullying in american schools: Causes, preventions, interventions*, 2003, Jefferson, North Carolina: McFarland Company Inc.
- Gezgin, D.M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*,2 (2).
- Gültekin, F. 2008, “Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerindeki etkisi”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi
- Gürcan, A. (2005). Bilgisayar Özyeterliği Algısı İle Bilişsel Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 19,179-193.
- Gürol, A., Altunbaş, S. ve Karaaslan, N. (2010). Öğretmen adaylarının öz yeterlik inançları ve epistemolojik inançları üzerine bir çalışma. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 20- 22 Mayıs, Elazığ, s. 569-573.
- Hanewald, R. (2008). *Confronting the Pedagogical Challenge of Cyber Safety*. *Australian Journal of Teacher Education*. Vol 33 (3) 1-16, June 2008.
- Hashim, H. R. ve Mustapha, W. N. (2004). Attitudes toward learning about and working with computers of student at Uitm. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3 (2).
- Herring, S.C. (2003) ‘Cyber Violence: Recognizing and Resisting Abuse in Online Environments’, *Asian Women* 14(Summer): 187–212, available online: <http://ella.slis.indiana.edu/~herring/violence.html>
- Hilooğlu, S. (2009), “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbaca Davranışlarını Yordama Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6, 89-112.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Hinduja, S. ve Patchin, J. W., (2012). "School Climate 2.0: Preventing Cyberbullying and Sexting One Classroom at a Time". Thousand Oaks, CA.
- Hinduja, S. ve Patchin, J., W. (2005). Research summary: cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of internetusing adolescents. <http://www.cyberbullying.us> adresinden 12.11.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3), 206-221.
- Hinduja, S., Justin W. P., (2008). "Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization". *Deviant Behavior*. 29: 129-156.
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47 (5), 652-665.
- İşıksal, M. ve Aşkar, P. (2003). İlköğretim öğrencileri için matematik ve bilgisayar öz-yeterlik algısı ölçekleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 109-118.
- İnselöz, N. T. & Uçanok, Z., (2013). Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenler, Duygular ve Baş Etme Yollarının Niteliksel Analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20-44
- İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İşman, A. ve Çelikli, G. E. (2009). How does student ability and self-efficacy effect the usage of computer technology. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 8(1), 4.
- Juvonen, J. ve Gross, E. F. 2008, "Extending school grounds? –Bullying experiences in cyberspace", *Journal of school health* , 78,496-505
- Kahyaoğlu, M., ve Yangın, S. (2007). İlköğretim Öğretmen Adaylarının Mesleki Özyeterliklerine İlişkin Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 73-84.
- Kaiser, B., & Rasminsky, J. S. (2003). *Challenging behavior in young children: Understanding, preventing, and responding effectively*. Boston: Pearson.

- Kalaycı, Ş. (2006). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (Vol. 2). Asil Yayın Dağıtım.
- Karagöz, H. (2005). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin fen eğitimine yönelik öz-yeterlik algıları ve alan bilgisi yeterlikleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, 7. Baskı, Ankara: 3A Araştırma Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti 2006.
- Karsten, R., & Roth, R. M. (1998). Computer self-efficacy: A practical indicator of student computer competency in introductory IS courses. *Informing Science*, 1(3), 61-68.
- Keith, S. ve Martin, M.E. (2005). Cyber-Bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World. *Reclaiming Children and Youth*, 13, 224-228
- Keskinkiliç, G. ve Alabay, E. (2006). Selçuk Üniversitesi fen bilgisi öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına yönelik özyeterlik inançlarının belirlenmesi. 6. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı. Gazi Magusa, Kıbrıs.
- Kılıç, N. (2009). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe merkez örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- King, A.V., 2010 Constitutionality Of Cyberbullying Laws: Keeping The Online Playground Safe For Both Teens And Free Speech *Vanderbilt Law Review* Cyberbullying Laws [Vol. 63:3:845 2010]
- Kowalski, R., M. ve Susan, P., L. (2007), "Electronic Bullying Among Middle School Students", *Journal Of Adolescent Health*, Vol.41, s.22-30.
- Kowalski, R., M., Limber. S., P. and Agatston, P., W. (2008), *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*, Malden, MA: Blackwell
- Köseoğlu, P., Yılmaz, M., Gerçek, C. ve Soran, H. (2007). Bilgisayar kursunun bilgisayara yönelik başarı, tutum ve öz-yeterlik inançları üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (33).

- Kutluca, T., ve Ekici, G. (2010). Öğretmen adaylarının bilgisayar destekli eğitime ilişkin tutum ve öz-yeterlik algılarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38 (38).
- Lee, H. (2005). Behavioral strategies for dealing with flaming in an online form. *The Sociological Quarterly*, 45, p: 385-403.
- Lenhart, A. (2007). Cyberbullying and online teens. Pew Internet & American Life Project.
- Levine, T., & Donitsa-Schmidt, S. (1998). Computer use, confidence, attitudes, and knowledge: A causal analysis. *Computers in human behavior*, 14 (1), 125-146.
- Li, Q. (2005). Gender and CMC: A review on conflict and harassment. *Australasian Journal of Educational Technology*, 21 (3), 382-406.
- Li, Q. (2007). "Bullying in The New Playground: A Research into Cyberbullying and Cybervictimization". *Australasian Journal of Educational Technology*, 23 (4): 435-454.
- Li, Q. (2007a). New Bottle But Old Wine: A Research of Cyberbullying in Schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (4), 1777-1791.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50(3), 223-234.
- Livingstone, S., & Bober, M. (2004). UK Children Go Online: Surveying the experiences of young people and their parents.
- Livingstone, S., and Helsper, E. J. (2007) Taking risks when communicating on the internet: The role of offline social-psychological factors in young people's vulnerability to online risks. *Information, Communication and Society*, 10 (5), 619-643.
- Martin, M.E.M.B. (2005). The causes and nature of bullying and social exclusion in schools. *Eeducation Journal* 86, 28-30
- Mason, K. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45 (4), 323-348.

- Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology & Behaviour*, 12 (4)
- METU (2014), İnternetin Tarihi, <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr>, Erişim Tarihi: 10.09.2014.
- Murphy, C., Coover, D., Owen, S. (1989) Development and validation of the computer self efficacy scale. *Education and Psychological Measurement*, Vol. 49, pp. 893-899
- NTV (2014), Sosyal Medya Kullanımı, <http://www.ntvmsnbc.com>, Erişim Tarihi: 10.09.2014.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1995). , *Bullying At School* , Oxford:Blackwell
- Olweus, D. (2005). *Bullying at school. What we know and what we can do*. (24. Baskı) İngiltere: Blackwell Publishing Ltd.
- Olweus, D. (2012). Comments on cyberbullying article: A rejoinder, *European Journal of Developmental Psychology*, 9:5, 559-568, DOI: 10.1080/17405629.2012.705086
- Orhan, E. E., ve OK, A., (2014). Öğretmenlik Programlarını Kimler Tercih Ediyor? Adayların Giriş Özellikleri ve Öğretmenliğe Yönelik Tutumları Who Prefer Teacher Education Programs? Candidates' Entry Characteristics and Attitude towards Teaching.
- Orhan, F. (2005). Bilgisayar öğretmen adaylarının, bilgisayar kullanma özyeterlik inancı ile bilgisayar öğretmenliği öz-yeterlik inancı üzerine bir çalışma. *Eğitim Araştırmaları*, 21, 173-186.
- Özbay, A. (2013). “Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki”, Yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi.
- Özçelik, H. ve Kurt, A.A. (2007). İlköğretim öğretmenlerinin bilgisayar öz yeterlikleri: Balıkesir ili örneği. *İlköğretim Online*, 6 (3), 441-451. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>

- Özdamar, K. (2004). Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler), 5. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskisehir, 235
- Özdemir, M. & Akar, Ö. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17 (4), 605–626.
- Raskauskas, J. & Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, p: 564-575.
- Riebel, J., Jäger, R. S. ve Fischer, U. C. (2009). Cyberbullying in Germany - an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51 (3), 298-314.
- Rohrmann, S., Netter, P., Hennig, J., & Hodapp, V. (2003). Repression-sensitization, gender, and discrepancies in psychobiological reactions to examination stress. *Anxiety, Stress & Coping*, 16 (3), 321-329.
- Roland, E. (1989). Bullying: The Scandinavian Research Tradition. In D. P. Tattum & D. A. Lane, (Eds.), *Bullying in schools* (pp. 21-32). Stoke-in-Trent: Trentham Books.
- Sadık, A. (2006). Factors influencing teachers' attitudes toward personal use and school use of computers: New Evidence From a Developing Nation. *Evaluation Review*, 30 (1), 86–113
- Schenk, A.M. & Fremouw, W. J., (2012). "Prevalence, Psychological Impact, and Coping of Cyberbully Victims Among College Students", *Journal of School Violence*, 11, 21–37.
- Schneider, S. K, O'Donnell, L., Stueve, A. ve Coulter, R. W. S., (2012). "Cyberbullying, School Bullying and Psychological Distress". *Am J Public Health*, 102 (1): 171-177.
- Schumacher, P. & Morahan-Martin, J. (2001). Gender, internet and computer attitudes and experiences. *Computers in Human Behavior*, 17 (1), 95–110.

- Serin, H. (2012). "Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shapkaa, J. & Ferrarib, M. (2003). Computer-related attitudes and actions teacher candidates. *Computers in Human Behavior*, 19 (3), 319–334.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for school, the classroom and the home*. New York: Routledge.
- Shariff, S., ve Hoff, D. L. (2007). Cyber bullying: Clarifying legal boundaries for school supervision in cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 1 (1), 76-118.
- Shariff, S., & Gouin, R. (2005, September). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. In *Safety and Security in a Networked World: Balancing Cyber-Rights and Responsibilities*," Oxford Internet Institute conference, Oxford, UK.
- Shashaani, L. (1993). Gender-based differences in attitudes toward computers. *Computers & Education*, 20 (2), 169–181.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyber-bullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. K., & Thampson, D. A. (1991). *Practical approach to bullying*. London: David Fulton.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness, and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. London: Goldsmith College, University of London.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49 (4), 376-385.

- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., ve Tippett, N., 2008. Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–385.
- Soydaş, D. K., ve Z. Uçanok (2014). "Do the Characteristics for the Adolescent Use of Information and Communication Technologies Explain Involvement in Cyberbullying?." *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi/Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 21 (1), 17-32.
- Strom, P. & Strom, R. (2004). Entitlement: The Coming Debate On Higher Education. *The Educational Forum*, 68, 325-334.
- Subrahmanyam, K., & Smahel, D. (2011). *Digital Youth: The Role of Media in Development*. New York: Springer.
- Syts, Y., (2004), *Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth*, Unpublished thesis, Carleton Üniversitesi.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., & Er, S. H. (2010). "Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Tanrıkulu, T., Kınay, H., ve Arıca, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (1).
- Tanrıkulu, T., Kınay, H. ve Arıca, O. T. (2011). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği. İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı. ss.338-339.
- TDK Büyük Sözlük, (2014). Zorba Kavramı, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.09.2014
- Tekerek, M., Ercan, O., Udum, M. S., & Saman, K. (2012). Bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlikleri. *Turkish Journal of Education*, 1 (2).
- Tekin, O. (2007). Uzaktan eğitim yöntemi ile verilen hizmet-içi eğitim programlarının öğretmenlerin özyeterlik algıları ve tutumlarına etkisi - Muğla ili örneği.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Timm, J. W. (2012). Bullying: o principal vilão da boa convivência.(In) Formando uma equipe para o êxito!. Educação Por Escrito, 2(2).
- Topçu, Ç., Baker, Ö.E., Çapa., ve Aydın, Y. (2008). Examination of cyber bullying experiences among Turkish students from different school types. CyberPsychology & Behavior, 11, 643-648.
- Torkzadeh, G. ve Koufteros, X. (1994). Factorial validity of a computer self -efficacy scale and the impact of computer training. Education and Psychological Measurement, 54 (3), 813-821.
- Torzadeh, G. , Koufteros, X. (1994) Factorial validity of a computer self -efficacy scale and the impact of computer training, Education and Psychological Measurement, Vol. 54 (3)pp. 813-821
- Totan, T. ve Yöndem, D. Z., (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Ege Eğitim Online Dergisi, 8(2), 53-68
- Tuncer, M. Ve Tanaş, R. (2011). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Bilgisayar Öz-yeterlik Algılarının Değerlendirilmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 6, Haziran 2011, s. 222-232.
- TÜİK (2014), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 10.09.2014.
- Uysal, İ. vd., (2014). “Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları ve Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinin Bazı Psikometrik Özellikleri”. Ege Eğitim Dergisi, 15 (1), 191-210.
- Vandebosch, H. ve Katrien V., C. (2008), “Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Respondents’, Cyberpsychology And Behaviour, Vol.11, s. 499-503.
- Walther, J. B. (1996). Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction. Communication Research, 23 (1), 3-43.
- Willard, N. E. (2005). An educator’s guide to cyberbullying and cyberthreats.

<http://csriu.org/cyberbullying/pdf> (Erişim: 24.09. 2014).

- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research Press.
- Williams, K., R. ve Guerra, N., G. (2007), "Prevalence and Predictors of Internet Bullying", *Journal Of Adolescent Health*, Vol.41, s.14-21.
- Wolak, J., Mitchell, K. ve Finkelhor, D. (2007). Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration of Online Harassment By Known Peers and Online-Only Contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, 51–58.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A., 2011, *Başaçıkma Stratejileriyle:Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1-20.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2007). Prevalence and frequency of Internet harassment instigation: Implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health*, 41 (2), 189-195.
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Wolak, J. ve Finkelhor, D. (2006). Examining Characteristics and Associated Distress Related to Internet Harassment: Findings from The Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*, 118, 1169-1177.
- Ybarra, M., L. ve Mitchell, K., J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 45, 1308-1316.
- Yılmaz, M., Gerçek, C., Köseoğlu, P. ve Soran, H. (2006). Hacettepe Üniversitesi biyoloji öğretmen adaylarının bilgisayar ile ilgili öz yeterlik inançlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 278-287.
- Yılmaz, H. (2010). 7. sınıf öğrencileri arasında siber zorbalık. Sözel bildiri, 4.

EKLER

Sevgili Arkadaşlar,

Bu çalışma siz öğretmen adaylarının bilgisayar özyeterlik ve siber zorbalık algısını incelemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu amaçla sizlere iki bölümden oluşan aşağıdaki anket hazırlanmıştır. Anketin birinci bölümünde kişisel bilgileriniz, ikinci bölümde bilgisayar özyeterlik ve siber zorbalığa ilişkin görüşleriniz yer almaktadır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Melih DİKMEN
Yeditepe Üniversitesi
Eğitim Yönetimi ve Denetimi
A.B.D.

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2. Yaşınız:

.....

3. İnternet kullanımında daha çok hangi aygıtı tercih edersiniz?

Bilgisayar Telefon Tablet Diğer

4. İnterneti kullanma süreniz günlük ortalama olarak nedir?

5 saatten az 5 - 10 saat 11 - 20 saat 21 saat ve üzeri

5. İnternet ortamındaki etkinliklerde (Facebook, sohbet, oyun gibi) ne sıklıkla kimliğinizi gizlersiniz veya bu etkinliklere gerçek kimliğinizden farklı bir kimlikle katılırsınız?

Hiçbir zaman Nadiren Arada sırada Çoğunlukla

6. Sosyal ağları (Facebook, Twitter, Instagram vb.) ne sıklıkla kullanırsınız?

Hiçbir zaman Nadiren Arada sırada Çoğunlukla

7. Sosyal ağlarda ortalama sizi takip eden (takipçi sayınız) kişi sayısı kaçtır?

.....

8. Sosyal ağlarda ortalama sizin takip ettiğiniz (takip edilen) kişi sayısı kaçtır?

.....

9. Hayatımda başıma siber zorbalık geldi.

Hiçbir zaman Bir defa Bir iki defa Çok kez Pek çok defa

10. Başkalarına siber zorbalık yaptım

Hiçbir zaman Bir defa Bir iki defa Çok kez Pek çok defa

11. Sizce aşağıdakilerden hangisi siber zorbalıktır?

- Bireylerin kişisel ve iletişim bilgilerini rızası olmadan sanal ortamda yaymak
 Kişi veya kişilere artarda çok sayıda e-posta göndermek
 Sosyal ağlarda (Facebook, Twitter, Instagram vb.) tanımadığımız kişilerle isteği dışında konuşmaya zorlamak
 Kişi veya kişileri çevrimiçi (online) oyunlardan atmak
 Sanal ortamda kimliği gizleyerek veya farklı bir kimlik bürünerek tanıdığımız veya tanımadığımız kişilerin özel bilgilerini (Sırlarını) öğrenmeye çalışmak
 Firmaların kişilere isteği dışı çok sayıda SMS veya e-posta atması
 Sanal ortamda kişilerin özel resim veya videolarını yayınlamak veya yayınlamakla tehdit etmek
 Sosyal ağlarda tanımadığım kişiye arkadaşlık isteği göndermek
 Youtube'den Video İzlenmek İstendiğinde Zorunlu Reklam Çıkması

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği

		Hayır	Bazen	Evet
1.	Bilgisayarımda güncel bir virüs programı buldurmaya dikkat ederim.	☐	☐	☐
2.	İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	☐	☐	☐
3.	Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook,twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐
4.	Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	☐	☐	☐
5.	Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	☐	☐	☐
6.	Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının (hacker, cracker, lamer) benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	☐	☐	☐
7.	Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	☐	☐	☐
8.	İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	☐	☐	☐
9.	Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	☐	☐	☐
10.	Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	☐	☐	☐
11.	Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	☐	☐	☐
12.	İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	☐	☐	☐
13.	Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	☐	☐	☐
14.	E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	☐	☐	☐

Bilgisayara İlişkin Öz-Yeterlik Algısı Ölçeği

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
1.	Bilgisayar kullanmaya karşı özel bir yeteneğim olduğuna inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
2.	Bilgisayar konusunda yetenekliyim.	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Bilgisayarın başındayken kendimi yeterli hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4.	Yeterince uğraşırsam bilgisayarla ilgili sorunları çözebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Bilgisayarda yeni bir durumla karşılaştığımda ne yapacağımı bilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
6.	Bilgisayarda her türlü yazıyı yazmak benim için basittir.	☐	☐	☐	☐	☐
7.	Bilgisayar kullanırken yanlış bir şey yapacağım / tuşa basacağım korkusunu taşıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
8.	Bilgisayara tam olarak hakim olmanın benim için imkansız olduğuna inanmışımdır.	☐	☐	☐	☐	☐
9.	Bilgisayarda çalışırken sinirli oluyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
10.	Bilgisayarlar beni olmadık bir yerde, ortada bırakıyor.	☐	☐	☐	☐	☐
11.	Bilgisayarda çalışırken sorun çıktığında anlık çözümler bana yetiyor.	☐	☐	☐	☐	☐
12.	Bilgisayar terimlerine ve kavramlarına hakim olduğuma inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
13.	Bilgisayarı neredeyse bir parçamış gibi düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
14.	Günümü / zamanımı planlarken bilgisayar kullanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
15.	Bilgisayar içinde dolaşıp yeni keşifler yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
16.	Bilgisayarı etkin olarak kullanabildiğimi düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17.	Bilgisayarda ani bir sorunla karşılaştığımda telaşa kapılırım.	☐	☐	☐	☐	☐
18.	Bilgisayarda geçirdiğim zamanların büyük bölümü kayıp sayılır.	☐	☐	☐	☐	☐